

Gymnasieskolen

Medlemsblad for Gymnasieskolernes Lærerforening

4. OKTOBER 2012

**LÆREREN SOM
FREMTIDENS
REDAKTØR?**

Dansk

På forkant
med skøn-
litteraturen!

Både til pc
og tablets

" Jeg har altid forestillet
mig paradys som en
form for bibliotek "

Jorge Luis
Borges

Vær på forkant med skønlit-
teraturen – løbende opdate-
ringer i biblioteket med nye
litterære udgivelser

PÅ VEJ!

litteratur.gyldendal.dk – et digitalt bibliotek til dansk

litteratur.gyldendal.dk er et digitalt bibliotek med mere end 500 litterære tekster fra oldtiden til i dag. 300 tekster er fra nyere tidsepoker med særligt fokus på de seneste 30 års litteratur. Biblioteket er velegnet til danskundervisningen på alle niveauer i de gymnasiale uddannelser.

litteratur.gyldendal.dk er struktureret didaktisk med mulighed for at søge ud fra temaer, genrer, litteraturhistoriske perioder og forfattere. Den danske litteratur har en central placering i biblioteket, men med rigt udblik til verdenslitteraturen i alle litteraturhistoriske perioder.

Til alle litterære tekster er der knyttet opslag om tekstens forfatter, den litteraturhistoriske periode, som teksten indgår i, og relevante litterære begreber. Derudover har sitet tre opslagsværker: *Forfatterbiografier*, *Litteraturhistorisk opslagsværk* og *Litteraturens begreber*.

Registrer dig på
minprofil.gyldendal.dk og
få gratis prøveløgin, når
betaversion er klar!

GYLDENDAL
- veje til viden

gyldendal-uddannelse.dk • tlf. 33 75 55 60

4 LEDER

5 NYHED

Papirbogens død nært forestående

6 NYT FRA GYMNASIESKOLEN.DK

10 DANNELSE I DEN DIGITALE REVOLUTION – HVORDAN STÅR DET TIL?

- » » "For mig er der ikke et automatisk lighedstegn mellem dannelse og gammeldags bøger."
- » » "Jeg oplever ikke, at det står dårligere til med dannelsen end tidligere."
- » » "Den digitale verden og internettet er en fantastisk gave til dannelse og til nye former for undervisning."
- » » "De elektroniske medier har gjort en stor forskel."
- » » "Det eneste, der kan bekymre mig, er, at man fra politikeres og arbejdsgiveres side gør meget lidt for at fordrø dannelsen."

16 KAMPEN OM PORTALERNE

Forlagene kæmper om dominerende positioner på det digitale marked for undervisningsmateriale

21 NOTER

22 INTERVIEW MED BO TAO MICHAËLIS

Det rene ord er beskidt

26 DETTE MÆRKEDELIGE LIV SOM FORFATTER

Vidnesbyrd fra forfatternes værksted

30 INTERVIEW MED USA-KORRESPONDENT OG FORFATTER ANNEGRETHERASMUSSEN

Unge vil gerne høre om forskelle og ligheder mellem Danmark og USA

34 KRONIK

Hvad er dannelse?

38 ANMELDELSER

Fra papir til online

Udviklingen er gået hurtigt, siden mange skoler for omkring blot 10 år siden stadig havde datalokaler, hvor eleverne skulle hen, når der skulle arbejdes med tekstbehandling og søges information på internettet.

I dag er de fleste – både elever og skoler – ”wired” til tænderne i en efterhånden interaktiv verden, der måske rent fysisk ikke er blevet så cyberagtig i sit udtryk, som man forestillede sig tidligere, men som er til stede i stort set alt og har påvirket den måde, vi kommunikerer, arbejder, læser – ja, lever på!

Det betyder naturligvis også, at måden at undervise og arbejde på har ændret sig i gymnasiet. Det har vi flere gange været inde på her i Gymnasieskolen, og vi kommer det ganske givet igen! I dette særlige prøver vi at kigge lidt i et praktisk

dannelsesperspektiv og se, hvad det har betydet i forhold til undervisningsmaterialerne, og i hvilken retning udviklingen går.

Oprindeligt skulle dette have været en særudgave om bøger og brugen af disse i undervisningen. Men hvad er bøger egentlig i dag? Bogen er død, er der jo nogle, der proklamerer. Det er da også sandt, at mere og mere læses på iPads, computere og mobiltelefoner. Og at undervisningsmaterialer i høj grad sælges som digitale produkter. Meeen, måske er bogen ikke helt død alligevel, i hvert fald ikke som begreb. Og som du blandt andet kan læse længere omme i bladet, kan den gode, gamle, støvede bog noget, de ”rene” digitale udgaver ikke kan. Og vice versa ...

Vi har talt med forlag, samfundsdebattører, lærere, anmeldere og forfattere, som

kommer med nogle bud på, hvor vi står, og hvor vi bevæger os hen. Måske ser verden allerede om få år ud, som ingen kunne have forestillet sig blot få år tilbage?

Redaktionens intention med denne udgave er ikke at give svaret på alting. Vi vil formidle en tendens i udviklingen, sætte tanker i gang og inspirere. Du kan således for eksempel også læse lidt om, hvad der egentlig foregår inde i hovedet på skribenter, når de skal skrive et værk, og hvad der overhovedet fik dem til at skrive.

Vi håber, at du vil læse bladet med interesse. God fornøjelse!

Morten Jest, chefredaktør

22

Man kan ikke adskille bogen fra dens omslag, dens papir og den sammenhæng, den er købt eller givet i, mener anmelder og gymnasielærer Bo Tao Michaëlis, som ikke vil acceptere papirbogens død.

26

Kom en tur med i forfatterens værksted og find ud af, hvor deres muse kommer fra, og hvad der egentlig driver dem.

30

USA-korrespondent har skrevet undervisningsbog om det amerikanske demokrati – og hun øjner håb forude.

Papirbogens død nært forestående

Tre ud af fire bøger sælges allerede som iBøger hos forlaget Systime, som er en af de store spillere på ungdomsuddannelsesområdet. Om to år er det mere eller mindre slut for den traditionelle bog i undervisningsøjemed, spår forlagets direktør.

En revolution. Sådan betegner direktør P.H. Mikkelsen på forlaget Systime udviklingen de

seneste to år inden for undervisningsmaterialer. Alene i 2012 har forlaget indtil nu solgt næsten 300.000 licenser til ungdomsuddannelserne. Det svarer til, at næsten tre ud af fire bøger sælges som digitalt materiale, og det er en fordobling bare i forhold til 2011.

”For fem år siden var digitalt materiale lidt af en kuriositet. Da solgte vi næsten ingenting. Om to år tror jeg ikke, vi vil sælge mange papirbøger. Derfor vil vi fra 2015 ikke producere til lager mere,” fortæller P.H. Mikkelsen, som dog tilføjer, at det stadig vil være muligt at bestille papirudgaverne; faktisk vil de blive bedre end tidligere, da de vil blive produceret ”overnight” og dermed hele tiden være opdaterede på bestillingstidspunktet.

Direktøren lægger vægt på, at de digitale materialer også indholdsmæssigt repræsenterer lidt af en revolution, fordi de for det første er dynamiske og opdateres løbende og for det andet giver nogle muligheder, den traditionelle bog ikke kan hamle op med.

”I 30 år har vi for eksempel lavet musikbøger uden musik! Nu er der pludselig musik i, ligesom bøgerne i en række andre fag også er interaktive og flermediale. Og det er en styrke, at den digitale nutid giver mulighed for skræd-

dersyet undervisning for den enkelte,” siger han og peger endvidere på, at alt, hvad der udvikles, er åbent gennem det såkaldte lab.systime.dk med mulighed for at kommentere og deltage og på den måde være med til at udvikle og holde materialet opdateret.

”Man kan sige, at vi ikke har så mange ’hemmeligheder’ mere. Meningen er at få ideer og kommentarer og dermed skabe en vidensudvikling, som vil sikre bredere og bedre produkter. Vi sælger ikke længere produkter, vi sælger processer. Men vi kalder det stadig bøger, fordi det giver overblik og tryghed, at vores iBøger er organiseret i en bogstruktur.”

Mulig besparelse på skolerne

Forlagets intention er, at det skal være omkostningsneutralt for skolerne at købe materialerne digitalt. Umiddelbart skulle man ellers tro, at der kunne spares en masse penge, for en traditionel bog, der måske koster 3-400 kroner, er jo langt billigere at producere uden papir og omslag.

”Vi sparer på papir, tryk, indbinding og distribution, men omkostningerne til udviklingen og produktionen af iBøger og til sikring af, at de i øjeblikket 80.000 daglige brugere hele tiden og altid har adgang til materialerne, er meget store.”

Prisen på en iBog varierer. Den afhænger dels af indholdet, dels af licensens længde, der ligesom indholdet er

dynamisk – for eksempel tre måneder eller tre år. På samme måde er forfatterhonorarerne dynamiske og udbetales, i henhold til hvad den enkelte løbende bidrager med.

”Lige nu er omkostningerne større end indtægterne, men vi tror på det og satser hele butikken – bogstaveligt talt! – på at lave de bedste undervisningsprocesser i den digitale nutid,” siger P.H. Mikkelsen.

”Men skolerne må kunne spare mange penge på den fysiske håndtering af papirbøger, for det er meget enkelt at bestille, modtage og distribuere licenser til eleverne. Men jeg mener ikke, at skolerne skal vælge iBøgerne for at spare penge. De skal gøre det, fordi de får meget bedre undervisningsmaterialer.

Han kan af forretningsmæssige årsager ikke i detaljer fortælle, hvad næste skridt bliver i udviklingen – og han har heller ikke, som han selv siger, en magisk krystalkugle, der med sikkerhed kan forudsige fremtiden.

”Men det kommer til at gå stærkt. Hardwaremæssigt vil der ske mere, end vi måske tror, de kommende år med for eksempel mobile devices. Bare se, hvor meget der er sket de seneste år.”

NYHED

Lærere som en samling tælledeyr

Lærerne skal tilbringe mere tid i klasseværelset, lyder et politisk mantra. Men en lærer er ikke kun undervisning og forberedelse, påpeger lektor og ph.d. Thomas Aastrup Rømer fra Institut for Uddannelse og Pædagogik på Aarhus Universitet. Han frygter, at lærernes arbejdstid bliver en kæmpe ligning og lærerne en samling tælledeyr.

”Der er læreprocesser alle mulige steder i skolen eller bør være det. Der er en kraftig tendens til, at man tror, at det hele handler om at stå i en klasse og score ranglistepoint til ære for konkurrenceevnen,” skriver han i et debatindlæg i Kristeligt Dagblad.

Læs hele nyheden på www.gymnasieskolen.dk.

NYHED

Fjern vandtætte skotter mellem uddannelser

Der er alt for vandtætte skotter i uddannelsessystemet, mener lektor Noemi Katznelson, der er leder af Center for Ungdomsforskning på Institut for Uddannelse og Pædagogik på Aarhus Universitet. Hun så gerne, at der var langt mere samarbejde og flere fælles projekter både mellem folkeskolen og gymnasiet, men også på tværs mellem ungdomsuddannelserne. Efter hendes mening er der store uudnyttede ressourcer i sådanne samarbejdsprojekter.

”Jeg tror, at der vil komme en hulens masse rigtig god læring ud af sådanne projekter. De vil formentlig også øge elevernes motivation og udsyn. Og eleverne vil lære, hvad forskellen er på praktisk og teoretisk viden, og få en bedre forståelse for, hvordan vi er gensidigt afhængige af alle vidensformer,” siger Noemi Katznelson.

”Og jo mere vi øger underviserens og institutionernes viden om hinanden, jo sværere er det at bebrejde hinanden for eksempel i forhold til elevernes faglige

niveau. Når vi mindsker fordomme, kommer det eleverne til gavn,” siger Noemi Katznelson.

Læs hele nyheden på www.gymnasieskolen.dk.

TILMELD DIG NYHEDSBREVET

Modtager du ikke Gymnasieskolens nyhedsbrev? På www.gymnasieskolen.dk kan du tilmelde dig det ugentlige nyhedsbrev og følge med i nyheder, debat og blogindlæg om den gymnasiale verden.

MØD OS PÅ FACEBOOK

Find Gymnasieskolen og Gymnasieskolernes Lærereforening på Facebook på den fælles side Gymnasielærere.

FLERE NYHEDER FRA WWW.GYMNASIESKOLEN.DK

- Bøgerne er lagt på hylden
- Evejledning får ros
- Supervision som pædagogisk drivkraft
- Flere elever klager over karakterer
- Københavnske skoleelever halter bagefter
- Ikke-uddannelsesparate overrasker positivt
- Ny tænketank vil bringe de unge på banen
- Jagten på den sociale arvs kode
- Verdenshold skal inspirere gymnasieelever

NYHED

ELEVER DROPPER BØGER OG LAVER DEM SELV

Elever på Egaa Gymnasium har lagt matematikbøgerne væk og laver i stedet deres egen video-matematikbog.

Når de for eksempel skal bevise Pythagoras sætning, får de som lektie at tænke over, hvordan de kan komme frem til et resultat. Princippet er, at eleverne skal bruge den viden, de har, og tænke over, hvordan sætningen kan bevises. Sidenhen samles de i klassen for sammen at finde de bedste forslag, der udgives i klassens matematikbog. De laver også en videofilm, hvor de forklarer det matematiske bevis. Processen har store didaktiske og pædagogiske fordele, fortæller matematiklærer Pia Møller Jensen.

“Når produktet bliver udgivet, og andre kan se det, bliver eleverne meget engagerede og gør sig ekstra umage for at gøre det godt. Samtidig giver det gode muligheder for at lave differentieret undervisning, da eleverne kan få ansvar for afsnit i bogen med forskellig sværhedsgrad,” siger Pia Møller Jensen.

Ideen har bredt sig til flere fag og får nu støtte af Undervisningsministeriet.

Læs resten af nyheden på www.gymnasieskolen.dk, og se, hvad klassen har gjort.

MEST KOMMENTERET

Lærerne som tælledyr

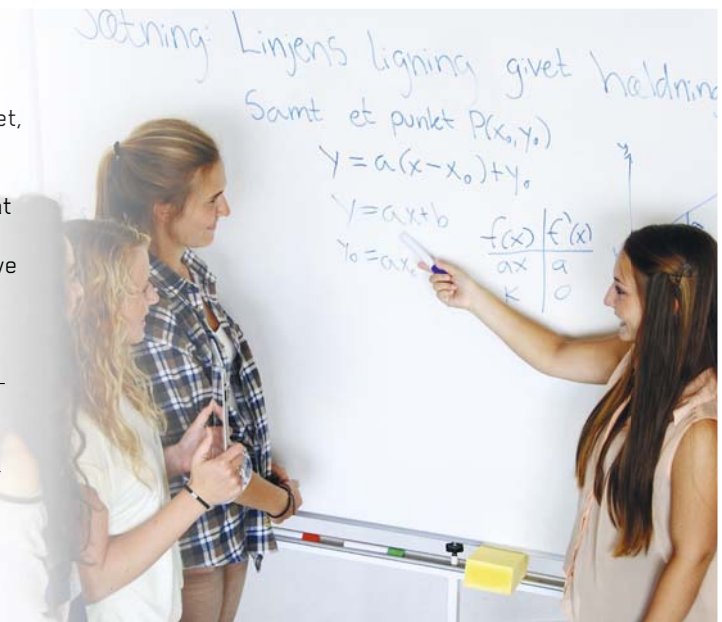
”Der medgår også mere og mere tid med upload og download. Lectio kan mere og mere år for år. Administration og topstyring er vokset i en række år.”

Anette Schønemann

”Det er en virkelig god artikel, der ved hjælp af sammenligning klart gør rede for, hvad der ligger i lærernes så utroligt omdiskuterede forberedelsestid – hvad mon politikeren vil sige til den?”

Birgit Kielrich

Deltag i debatten på www.gymnasieskolen.dk.

BLOG

Ingen stress, vel?

”Når vi stiller så mange krav til eleverne, at de ligefrem bliver stressede, så har vi et problem.”

Rosa Lund, uddannelsesordfører for Enhedslisten

Læs hele bloggen eller flere blogs fra lærere, politikere og andre fra den gymnasiale verden.

SYSTEME *iBog*®

Fordi den digitale fremtid er nu

- 265.000 solgte iBøger® i 2012
- 128 iBøger® til 33 fag
- Mere end 100 nye iBøger® på vej
- Udvikles sammen med dig på lab.systime.dk

Venlig hilsen **Systeme**

HVORDAN HAR DANNELSEN DET?

Hvad er dannelse for en størrelse, og hvordan står det egentlig til med den her midt i den digitale revolution? Vi spurgte **fem personer** fra vidt forskellige verdener.

PERNILLE ØSTREM

Præst i Stefanskirken på Nørrebro i København

Dannelse er det, der gør os til dem, vi er. Det er en blanding af rigtig mange forskellige oplevelser og indtryk. Faktisk mener jeg næsten ikke, der er grænser for, hvad der kan være en del af dannelsen. Det er det sociale menneske, samfundsmennesket, der bliver til, når vi dannes.

Som præst underviser jeg også. Jeg har skrevet et konfirmanddogme, der går ud på, at skolen skal ud af kirken. Det skal forstås på den måde, at konfirmandforberedelse ikke skal minde om at gå i skole. Historisk har det været forbundet med noget, hvor man skulle øve og terpe og høres i Biblen. Det mener jeg ikke nødvendigvis der er dannelse i. I stedet giver jeg en guidet tur, hvor de kommende konfirmander bliver en del af kirkelivet. De er for eksempel med til at skrive min prædiken, de ringer med klokkerne, og de hører musik. De er mere i praktik, end de er i skole.

Først sent i forløbet får de en mangabibel, altså en tegneserieudgave af Biblen. Jeg synes, bøger er vigtige, og jeg vil gerne lære dem at elske bøger, men det kommer man ikke til ved at sidde med en dødssyg biblioteksudgave af Biblen, som man skal terpe, til man kan tingene udenad. Jeg viser dem mit private bibliotek, hvor jeg har ældgamle andagtsbøger og bibler fra de mest mærkelige steder i verden. Mit overordnede mål er at lade dem opleve noget, de aldrig glemmer. For mig er der ikke et automatisk lighedstegn mellem dannelse og gammeldags bøger. Der kan godt være det, men det kommer rigtig meget an på, hvordan man griber det an.

ANDERS SKOV

Sociolog med speciale
i digital dannelse

For mig er dannelse alle de normer, store som små, der gør, at vi kan holde ud at leve sammen. Når en norm bliver tilpas stærk, bliver den til en regel, og vi skriver den ind i loven. Men samtidig er der jo alle de ting, vi ikke lovgiver omkring. Der står for eksempel ikke i loven, at man skal rejse sig for en ældre dame i bussen.

Jeg oplever ikke, at det står dårligere til med dannelsen end tidligere. Men hvad der er god og dårlig stil, forandrer sig lynhurtigt på grund af den digitale revolution. Forholdet til mobiltelefoner og privatsfære udstiller den generationskløft ret godt. De fleste af de normer, vi bruger i det daglige, har kunnet formes langsomt over flere hundrede eller tusinder af år, men den nye digitale virkelighed har meldt sig på ganske få år. Det gør, at der hos nogle i de ældre generationer kan opstå lidt moralsk panik.

I undervisningssammenhæng stiller det store krav til kildekritik på flere niveauer, når informationen kommer så mange steder fra, og vi alle kan publicere. Den kildekritik er en meget vigtig del af den dannelse, unge har brug for i dag, og den skal stadig overleveres fra lærere og forældre på den gammeldags facon. Derfor er det også så vigtigt, at alle de mere erfarne tør gå ind i de her nye universer uden at være bange for dem. For de unge har stadig brug for vores gode råd. Gør man det, tror jeg, der ligger rigtig gode muligheder i den digitale undervisning. Ikke mindst fordi det giver mulighed for at lære fra sig på mange forskellige måder. Nogle elever tager for eksempel informationer bedre ind, hvis det er en video, de præsenteres for, og på de digitale platforme kan det sagtens være en blandt mange måder at formidle på. Jeg tror på, at man kan få flere med, og dermed er det et plus for dannelsen i det store perspektiv.

HVORDAN HAR DANNELSEN DET?

TORBEN SMIDT HANSEN

Forstander på Vallekilde Højskole

Dannelse bliver alt for tit brugt til at slå andre i hovedet med. Hvis man forestiller sig to kamphaner, hvor den ene ved, hvem der har skrevet musikken til Elverhøj, og den anden ved, hvordan internettet opstod, hvem er så mest dannet? I en digital virkelighed kan man sammenligne dannelse med bundkortet i en pc. Uden bundkortet kan den ikke optage ny viden. Dannelse er vores kulturelle bundkort, og det vigtigste element er nysgerrighed og en forståelse af, at vi er en del af noget større – en fælles historie, en kultur, en religion og et land.

Den grundviden flytter sig med historien, og derfor er det synd, når særligt ældre generationer ynder at slå yngre generationer i hovedet med dannelse, hvis nogle unge for eksempel tøver lidt, når de skal placere Låsby på Danmarkskortet. Til gengæld kan de hurtigere finde Tora Bora-bjergene, end jeg kunne i deres alder, fordi de har historiens mest omfattende opslagsværk i lommen døgnet rundt. På den måde har den digitale revolution har skabt mere dannelse. Jeg har to sønner på 15 og 18 år, og de ved voldsomt meget mere om, hvordan verden hænger sammen, end jeg gjorde, da jeg var på deres alder. Samtidig vokser de op med en klar bevidsthed om, at sandheden ikke kun kommer ét sted fra, og det tror jeg er sundt.

Den digitale verden og internettet er en fantastisk gave til dannelse og til nye former for undervisning, og jeg synes, vi halter bagud med det sidste. Det med at stikke eleverne en iPad minder lidt om dengang, jeg gik i skole, hvor det blev muligt at se video. Det fik læreren til at rulle et tv ind i klasseværelset, men i øvrigt undervise på præcis samme måde som før. Jeg ville ønske, at man i dag turde bryde mere med den traditionelle måde at undervise på og bruge en ny digital generations evner til selv at opsøge viden. I folkeskolen og gymnasiet bruger vi stadig 12 år på at lære børn og unge, at de kun kan lære noget, hvis der er en lærer i rummet. Hvis vi koncentrerer os om at give dem et helt basalt bundkort og mindre pligtviden, kan vi bruge kræfter på det måske allervigtigste: At holde den nysgerrighed, de er født med, i live, så de får lyst til at opsøge ny viden hele livet. Vi skal stille dem flere spørgsmål og give dem færre svar, for de har historisk set de bedste muligheder nogen sinde for at bruge hinanden til at lære noget uden en lærer. Det er den fornemste form for dannelse: At bevare nysgerrigheden og lysten til selv at opsøge ny viden om, hvem vi er, og hvor vi kommer fra.

KATRINE KLINKEN

Kok, foredragsholder
og kagebogsforfatter

Jeg arbejder mest med dannelse i forhold til mad og måltider, men det mener jeg godt man kan overføre til andre dele af tilværelsen. Maddannelse handler både om det, man ved, og det, man gør. Man skal vide, hvad der er sundt og godt for en, men man skal også føre det ud i livet. Hvis man tager gymnasierne som eksempel, så er det utroligt at tænke på, hvor meget viden der blandt eleverne er om, hvad der er godt og dårligt, og hvor skidt det så alligevel står til med den mad, de unge indtager. Jeg er selv mor til tre og to sammenbragte, og flere har været igennem gymnasiet, så jeg har haft det tæt inde på livet. Måltider i deres gymnasiehverdag har ikke fyldt meget.

Man skal tænke på, at mad også kan være bærer af alle mulige andre former for dannelse. For når vi gør os klogere på, hvor råvarerne og retterne kommer fra, så lærer vi også en masse om andre samfund og kulturer, om det så er fra Jylland eller Afrika.

Endelig har måltidet som dannelse en vigtig funktion. Måltidet kan godt sammenlignes med en sammenhængende fortælling. Noget, der binder os sammen, stikker dybt i vores kultur, og som vi skal værne om. At man gør madhåndværket ordentligt og giver sig tid til at nyde, er inspirerende og påvirker vores liv i mange sammenhænge. Og i Danmark har vi jo faktisk en ret stærk tradition for, at man i familierne samles om måltidet.

Jeg underviser stadig med de samme metoder, som jeg gjorde for år tilbage. Men de elektroniske medier har alligevel gjort en stor forskel, fordi de gør det langt nemmere at opsøge viden om, hvordan man dyrker bestemte grøntsager, skaffer forskellige råvarer eller tilbereder retter. Det ser jeg som et rigtig godt værktøj, hvis man interesserer sig for mad. På den måde er det kun fremmede for dannelsen, men det stiller selvfølgelig nogle krav til at være kritisk over for, hvor informationerne kommer fra.

HVORDAN HAR DANNELSEN DET?

KLAUS ROTHSTEIN

Kulturjournalist og radiovært

Dannelse handler ikke kun om at kunne sine klassikere. Det finkulturelle og æstetiske kan ikke stå alene, for dannelse handler også om det moralske og etiske i hverdagens omgangsformer.

Vi kan sagtens gå og være bekymrede for, at der sker et dannelsestab, i takt med at de klassiske bogværker bliver trængt mere og mere ud, eksempelvis i undervisningssammenhæng, men det er ikke en bekymring, der er forankret i noget reelt. Hvis man ser tilbage, så har alle generationer været bekymrede, når der var et skift i stil og tempo. Da tegneserierne kom, var man nervøse for, at det ville være den rigtige literaturs død. Og sådan er historien fyldt med eksempler på frygten for alt det nye. Alle ønsker udvikling, men ingen ønsker forandring, som Kierkegaard sagde.

Jeg kan ikke se, hvorfor vi skulle stå over for et dannelsestab lige nu. Jo, hvis man går rundt med en forestilling om, at gymnasieelever af egen drift skal kaste sig over fysiske udgaver af gammeldags klassikere, så bliver man nok skuffet, for det er der ikke så mange, der gør. Men så har man også et romantisk og bedaget kultursyn. Ungdommens kulturforbrug er langt mere snacksizedigt, men det gør dem ikke til kulturløse. De henter et nummer på iTunes i stedet for at gå ned og købe det fulde album, men det ene nummer kan jo være nok så rigt på kultur. Er man mere kulturløs, når man ser Mad Men, end når man læser Dickens? Det mener jeg egentlig ikke.

Det eneste, der kan bekymre mig, er, at man fra politikere og arbejdsgivers side gør meget lidt for at fordrø dannelsen. Man hylder hurtigheden og det målrettede, og man pisker de unge gennem systemet og siger til dem, at de ikke skal blive litterater, men i stedet kommunikationsarbejdere, der kan skære klare budskaber.

»

STIFINDEREN af Hanne Wächer og Kim Kjærgaard

- **En differentieret engelsk grammatik**, 144 sider, 109 kr.
Indlærer engelsk grammatik med regler. Indeholder bl.a. en 'Grammatisk Værktøjskasse' med en helt grundlæggende indføring i ordklasser, sætningsanalyse, mm. Tre forskellige niveauer med hver sin farve.
- **Øvebog**, 92 sider, 64 kr. Mange forskellige typer øvelser, som er tilpasset grammatikbogens regler og niveauer.
- **Facithæfte**, 44 sider, 29 kr. Velegnet til selvrettende undervisning.
- **Tea for Two - Games and Activities**, 160 sider, 162 kr.
140 fokuserede øvelser i form af par-opgaver, lege og brætspil, som træner mundtlig kommunikation.
- **Stifikseren**, gratis elektronisk retteprogram!
Gør det nemt at rette skriftlige opgaver på computeren. Download Stifikseren helt gratis på www.andrico.dk. Her findes en kort brugervejledning til både lærer og elev.

TYSK: "Regnbuen" er en tilsvarende differentieret grammatik med øvebog og facithæfte. Se mere på www.andrico.dk

(Priser ekskl. moms)

Forlaget Andrico

Mossøbrå 5 • 8660 Skanderborg • Tlf: 86 57 92 19 • Fax: 86 57 92 45 • forlaget@andrico.dk

Repræsentantskabsmøde

GL

Repræsentantskabets medlemmer indkaldes hermed i henhold til GL's love § 11 til ordinært repræsentantskabsmøde **mandag den 26. november og tirsdag den 27. november 2012** på Radisson Blu Falconer Hotel & Conference Centre, Falkoner Alle 9, 2000 Frederiksberg.

For mødet er fastlagt følgende foreløbige dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Valg af stemmetællere
3. Godkendelse af dagsorden
4. Hovedbestyrelsens årsberetning
5. Forelæggelse af det reviderede regnskab til godkendelse
6. Valg af 2 revisorer og 2 revisorsuppleanter
7. Valg af 2 valglede og 2 valgledersuppleanter
8. Stillingtagen til det samlede frikøb for det følgende skoleår
9. Stillingtagen til revideret budget for indeværende budgetår samt rammebudget for det efterfølgende budgetår
10. Eventuelle fremsatte forslag
11. Eventuelle fremsatte lovforslag

Den foreløbige dagsorden indeholder de punkter, der efter GL's love § 13, stk. 5 og forretningsordenens § 12 skal optages på dagsordenen. Hovedbestyrelsen har besluttet, at i hvert fald følgende emner også skal behandles på mødet:

- OK 13
- Årsvikar-/beskæftigelsesundersøgelse 2012
- Kommende opgaver

Hovedbestyrelsen fremsætter ændringsforslag til GL's love.

Dagsordenspunkter, der ønskes optaget på dagsordenen, skal være sekretariatet i hænde senest 25 hverdage før mødet, altså **senest mandag den 22. oktober 2012 kl. 16**.

Forslag til lovændringer skal også, hvad enten de kommer fra hovedbestyrelsen eller medlemmerne, jf. § 34, stk. 2, være sekretariatet i hænde mindst 25 hverdage før repræsentantskabsmødet, altså også **senest mandag den 22. oktober 2012 kl. 16**.

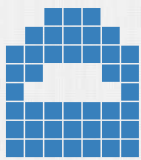
Dagsordenspunkter, der vedrører fastlæggelse af retningslinjer for foreningens politik, skal indeholde et motiveret beslutningsforslag og en begrundelse for, at der er tale om retningslinjer for foreningens politik. Herudover kan der, jf. § 15, stk. 6, optages punkter på dagsordenen, som afkræver hovedbestyrelsen en redegørelse for spørgsmål om foreningens virksomhed. En sådan redegørelse kan danne baggrund for en drøftelse, der kan resultere i en opfordring til hovedbestyrelsen.

Vær opmærksom på, at **øvrige beslutningsforslag** skal være sekretariatet i hænde senest 15 hverdage før mødet, dvs. **senest mandag den 5. november 2012 kl. 16**. Disse udsendes således, at de er repræsentantskabet i hænde senest 10 hverdage før repræsentantskabsmødet, dvs. **senest mandag den 12. november 2012**. Ovennævnte frister er fastlagt ud fra GL's love.

KAMPEN OM DIGITALE

Hvem har den bedste digitale platform? Og hvem kan tilbyde det bedste og billigste undervisningsmateriale? Lige nu foregår der en kamp blandt forlagene. Det kommer ikke bare til at gå ud over de små forlag, men også over undervisningsmaterialelet, der i højere grad vil være udenlandske bøger, der er oversatte og versionerede til et dansk pensum.

igitaliseringen af undervisningsbøgerne vil ændre forlagsbranchen. Og det vil ændre bøgerne.

Lad os tage forlagsbranchen først.

”Undervisningsmateriale er den økonomiske ryggrad for de store forlag. Skønlitteratur taber de penge på, og fagbøger sælger heller ikke så godt. Der kan være nogle bøger, der ændrer lidt på billedet. Som nu Fifty shades of grey (erotisk litteratur henvendt til kvinder, red.), men i det store og hele er det lærebøger og undervisningsmateriale, forlagene tjener deres penge på,” siger Jeppe Markers.

Jeppe Markers er tidligere redaktionschef på Lindhardt & Ringhof, nu mediekonsulent og litterær konsulent for en række forfattere. Efter en årrække i forlagsbranchen kender han den mere end godt. Der er ingen tvivl om, at digitaliseringen af bøgerne vil ændre branchen, af den simple grund at bøgerne bliver billigere, og forlagene vil tjene mindre.

”Markedet for undervisningsbøger har traditionelt ikke været så følsomt. En lærebog bliver købt, hvis der er konkret brug for den, og så kigger man ikke så meget på prisen. Men priserne vil ændre sig. Hvor man tidligere gav 300 kroner for en roman i en traditionel bogudgave, kan man nu snart få den for 50 kroner i en digital udgave, fordi man springer tryk- og distributionsledene over. Undervisningsforlagene har typisk sendt en opdatering af en lærebog ud hvert andet eller tredje år og taget fuld pris, hver gang de har solgt et nyt klassesæt. Det kan de ikke med de digitale udgivelser. Der er ingen, der vil betale fuld pris igen for en bog, fordi nogle afsnit er blevet rettet til i en digital udgave,” siger Jeppe Markers.

Færre ressourcer vil betyde færre medarbejdere. Og færre medarbejdere vil betyde mindre udvikling af undervisningsmateriale. Konsekvensen vil – ifølge Jeppe Markers – være, at forlagene vil se sig om efter en billigere måde at lave undervisningsbøger på.

”De digitale undervisningsbøger, der

TEKST: LAURA ENGSTRØM • FOTO: SHUTTERSTOCK

vil blive udgivet, vil typisk være internationale bøger, som er udviklet i lande som Tyskland, England, Finland og Sverige, og som så vil være oversatte og versionerede til et dansk pensum. Det kan være store internationale forlag som Pearson og Wiley, der laver digitale undervisningsbøger til kernefag som matematik og sprog,” siger Jeppe Markers.

Det behøver ikke at være en kvalitetsforringelse, men det vil ændre undervisningsbøgerne, som vi kender dem. Og det vil selvsagt ikke kunne lade sig gøre i et fag som dansk.

Tag min platform

Forlagsstrukturen vil også ændre sig. Hvor forlagene tidligere har kæmpet om at lave de bedste undervisningssystemer til de enkelte fag, står slaget et andet sted. Det handler om proprietære digitale platforme, siger Jeppe Markers.

”Man kan sammenligne det med det, som Amazon har gjort med Kindle (en tablet til at læse Amazons digitale bøger på, red.). Hvis man vil købe en e-bog til en Kindle, kan man kun gøre det på Amazon. Andre boghandlere har ikke samme system, så de kan ikke sælge bøger til Kindle. Det handler om infrastrukturen eller hele arkitekturen bag de digitale platforme. Forlagene arbejder nu på at udbygge de platforme, så de er

MAN KAN NEMT BLIVE KRIMINEL

Hvis en lærer vil sende en side fra en digital bog videre til sine elever, skal vedkommende ikke gøre det ved at copy-paste det ind i en mail til klassen. Det er ulovligt. For der foreligger stadig ikke nogen licensaftaler med Copydan, hvis man vil kopiere fra et digitalt medie til et andet. Det er tilladt at printe en side ud fra en digital bog og så kopiere den. Har man en scanningsaftale, kan man også scanne en side fra en fysisk bog og så uploade den digitalt til intranettet. Hvornår der kommer en aftale i hus, kan de endnu ikke sige hos Copydan. Se rammeaftaler og priser på www.tekstognode.dk.

sikrede 10-15 år ud i fremtiden. Det er der, kampen foregår nu blandt de store spillere på markedet. Det handler om millioner af kroner. De store forlag vil forsøge at lokke de mindre forlag med ind på en fælles portal, som de enkelte gymnasier eller lærere kan abonnere på,” siger Jeppe Markers.

Det koster at være med. Jeppe Markers har hørt om små forlag, der er blevet tilbudt at være med på en stor undervisningsportal, hvis de blot lægger 100.000 kroner.

”Det er altså ret mange penge for et lille forlag. Det er som at sige til manden i jollen: Velkommen til Hellerup Sejlklub,” tilføjer han.

Ændret logistik

På Århus Statsgymnasium er lektor Kaare Petersen netop nu i gang med projektet Den papirløse klasse. Det er Kaare Petersen, der som it-ansvarlig for Århus Statsgymnasium har kontakten til forlagene. Spørgsmålet er, om det kan betale sig for gymnasierne at købe bøgerne digitalt. Er det penge at spare?

”Det kan der ikke gives et kort svar på. For logistikken omkring bogindkøbet er ikke den samme. I gamle dage købte vi en bog, og så var det ligeegyldigt, om eleven havde den i tre år eller fjorten dage, og bogen kunne så gives videre til den næste elev. Sådan er det ikke med e- og i-bøgerne. Der køber man li-

cens til et år, og så kan man ikke give den videre til en anden elev i den periode. Det er meget ufleksibelt, fordi man ikke bare kan aflevere den tilbage, når man er færdig med at bruge den. Man kan heller ikke købe en bog til at bruge i en måned,” siger Kaare Petersen, der underviser i matematik og musik.

De digitale bøger, der bliver brugt i Den papirløse klasse, kommer primært fra forlaget Systeme, som har sponsoreret en stor del af projektet, men de bruger også e- og i-bøger fra Gyldendal, Dansklærerforeningen og Alinea.

”Systeme har da været lydhøre over for det bøvl, vi synes, der har været med

det. De vil også gerne eksperimentere med licensstrukturerne. For hvordan skal man gøre det nemmest? Det kræver åbenbart ny programmering, hvis man skal kunne købe bøgerne for en måned ad gangen,” siger Kaare Petersen.

Som kunde i butikken er Kaare Petersen opmærksom på, at centraliseringen omkring de nye digitale portaler vil gøre det svært for de små forlag at overleve. Det kræver en god økonomi at udvikle de platforme. Men lærerne er heller ikke interesseret i at have for mange platforme at vælge imellem. Det vil være alt for tidskrævende at finde det materiale, man skal bruge.

”Mængden af det undervisningsmateriale, man kan finde på nettet, er jo enorm. Som lærer er man nødt til at have noget at læne sig op ad. Derfor tror jeg, at forlagene rolle i høj grad vil være at kuratere indholdet på deres portaler, at kvalitetsstemple de bøger, man kan købe. Men spørgsmålet er, hvordan man gør det lettest: Skal elev og lærer have ét log-in til en standardiseret portal, der

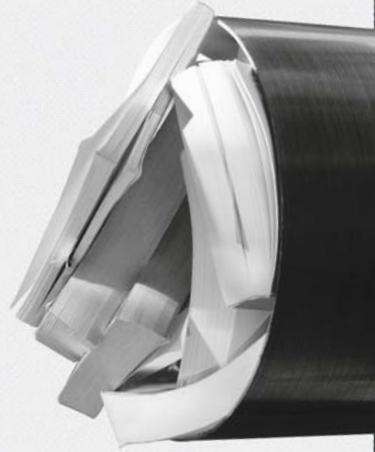
er tilrettelagt til undervisningen? Skal man have en adgang til hver portal? Eller allerbedst: Kan man udvikle det sådan, så man har ét log-in, der passer til alle portalerne, så man også har adgang til de små?” spørger Kaare Petersen.

Det findes der ikke et svar på – endnu. Det særlige i Danmark er, at undervisningsforlagene største kunde er det offentlige. Skal det offentlige styre et ellers frit og privat marked? Eller skal man lade konkurrencen mellem forlagene råde? Hvis ja, hvordan skal det så ud-mønte sig?

Det svar arbejder de på hos de forskellige instanser; UNI-C, Danmarks It-center for Uddannelse og Forskning, i Børne- og Undervisningsministeriet og hos Rektorforeningen. Eller som chefrådgiver i Rektorforeningen Kirsten Overgaard Bach siger:

”Vi er interesseret i stor valgfrihed, men også i, at det bliver enkelt for den enkelte lærer og elev at bruge.”

Spørgsmålet er, hvordan de to interesser forenes.

Læserrejse

Inklusive helpension!

Eventyrlige Indien med Gymnasieskolen

Tusindårig historie, farvestrålende kultur og fredfyldte templer. Med Taj Mahal, Agra Fort og Ganges' hellige by, Varanasi. Inkl. helpension! Med dansk rejseleder, 8 dage

Tag med på et historiefyldt og farverigt eventyr, når vi rejser til Nordvestindiens kulturelle trekant dannet af hovedstaden Delhi, Agra og Varanasi. I Delhi skal vi på tempel- og moskébesøg, og vi oplever den livlige basar fra bagsædet af en cykelrickshaw. I Agra beundrer vi det imponerende, sandstensrøde Agra Fort og et af verdens 7 nye vidundere – det gudesmukke og funklende hvide Taj Mahal. Som noget særligt på denne tur besøger vi den lokale skole og får indblik i deres hverdagsliv. I Varanasi ser vi solopgangen ved den hellige Ganges' bredder: Når himlen farves rød, og lysrefleksionen over Ganges varsler endnu en dag, begiver vi os i robåde ud på floden og dens gigantiske kalejdoskop af tempelpræster, sadhuer, ulmende ligbål og hinduistiske pilgrimme, og vi tager på udflugt til Sarnath, der i stærk kontrast til Varanasi er et fredfyldt buddhistisk centrum.

Dagsprogram

Dag 1 Afrejse fra København.

Dag 2 Ankomst til Delhi. Lakshmi-Narayana-templet, Præsidentpaladset, India Gate, Jama-moskeen og rickshawtur gennem Chandni Chowk-basaren.

Dag 3 Delhi – Agra. Skolebesøg og Agra Fort.

Dag 4 Agra. Taj Mahal, Fatehpur Sikri og nattoget til Varanasi.

Dag 5 Varanasi. Rickshaw-tur, basar og Ganges-floden.

Dag 6 Varanasi. Pilgrimme ved Ganges-floden og udflugt til Sarnath.

Dag 7 Fly Varanasi – Delhi. Tid på egen hånd, afskedsmiddag.

Dag 8 Delhi – København.

Afrejse 10. februar 2013 kr. **9.990,-**

Tillæg for enkeltværelse kr. 1.690,-

Læs mere på www.albatros-travel.dk/gym

Albatros Travel er specialist i grupperejser med dansk rejseleder – og tilbyder rejser til både større og mindre foreninger, der ønsker en fælles rejseoplevelse. Har I særlige ønsker til en rejse, I gerne vil af sted på, er I meget velkomne til at kontakte os for at høre nærmere om mulighederne. Vi ser frem til at høre fra jer!

Prisen inkluderer

- Dansk rejseleder.
- Fly København – Delhi t/r.
- Udflugter jf. program.
- 5 nætter på gode hoteller i delt dobbeltværelse.
- 1 overnatning på nattoget Agra – Varanasi på 2. klasse.
- Helpension, dog uden drikkevarer.
- Skatter og afgifter.

Albatros
travel

Information og bestilling
Tlf. 36 98 98 98
grupper@albatros-travel.dk
Oplys rejsekode LR-GYM

REJS MED HJERTE, HJERNE OG HOLDNING

SMARTERE END LÆRERNE

Afløseren for den traditionelle grønne tavle rummer uanede muligheder. Men de nye whiteboards er så smarte, at lærerne ofte må melde pas over for dem. EU-projektet iTILT er derfor nu ved at udarbejde undervisningsmateriale, der gør det lettere for sprog lærere at bruge whiteboardene interaktivt fremover. Projektet er udarbejdet med assistance fra sprog lærere i syv

EU-lande, og på hjemmesiden kan man finde videoer og øvelser til sprogundervisningen. Noget af materialet er henvendt til brug i grundskolen, andet kan benyttes på gymnasialt niveau. Man kan finde whiteboardøvelser til flere sprog, blandt andre fransk, spansk, engelsk, italiensk og latin.

www.itilt.eu

FÅ ØJNENE OP FOR DE RETORISKE KNEB

Er Wikipedia altid en troværdig kilde? Og kan man altid stole på den information, man finder på netaviserne?

For fire år siden satte den svenske lektor Ulrika Németh sig for at undersøge, hvilke kriterier en gruppe svenske gymnasieelever anvender, når de skal vurdere pålideligheden af internetkilder.

Ulrika Németh konkluderede blandt andet i sit forskningsprojekt på Stockholm Universitet, at eleverne må lære at gennemskue de retoriske og grafiske kneb, der bliver anvendt på internettet.

“Undervisningsbogen og dens reviderede indhold er ikke ideelt, når eleverne er på udkig efter information på internettet,” siger Ulrika Németh.

Hun plæderer for, at eleverne netop møder upålidelige kilder som et led i undervisningen og bliver undervist i at vurdere troværdigheden af dem.

“Det er vigtigt, at de kan vurdere og evaluere indhold. Eleverne må lære håndværket fra bunden. Desuden må eleverne forstå, at pålidelighed og anvendelighed er relativt og afhænger af opgaven, problemstillinger, målsætninger og mål. Eleverne må være forberedt ordentligt, så de lærer at læse, vurdere og styre forskellige typer af tekster. Hvis dette ikke sker i undervisningen, bliver det vanskeligt for de studerende at håndtere og forstå de oplysninger, de støder på i den virkelige verden, også online,” siger hun.

Læs mere om Ulrika Némeths forskning på: www.skolverket.se/skolutveckling/itiskolan/kollakallan/forskning/vit-1.176703

SPROGINDLÆRING MED WORLD OF WARCRAFT

Lektor Michelle A. Holey har to personligheder. Om dagen underviser hun på Open University i Storbritannien og skriver sin ph.d. på University of Sussex. Om natten bliver hun Elsheindra i det interaktive computerspil World of Warcraft. For to år siden besluttede hun sig for at kombinere sit arbejde med sin altopslugende interesse for World of Warcraft i en ph.d. Hun undersøgte spillets muligheder for indlæring af sprog og sociale færdigheder. Michelle A. Holey bad 40 spillere (70-80 procent af dem, der spiller World of Warcraft, er

voksne) skrive til hende, hvorfor de spillede World of Warcraft. En stor del af dem, der ikke havde engelsk som modersmål, rapporterede tilbage, at de netop brugte spillet til at blive bedre til sprog, andre benyttede sig af det, for at de kunne blive bedre til for eksempel at samarbejde. Hendes konklusion er, at interaktive computerspil som World of Warcraft er velegnede til sprogindlæring, fordi en stor del af et spillet bygger på kedelige gentagelser – ikke ulig traditionel sprogundervisning.

Michelle A. Holey's undersøgelse Persist or Die: Learning in World of Warcraft kan læses på www.wowlearning.org

Ord er ikke bare ord. De er også indpakket i bøger, sat på papir – og nu på en skærm. Man kan ikke adskille bogen fra dens omslag, dens papir og den sammenhæng, den er købt eller givet i, siger Bo Tao Michaëlis, der ud over at være litteraturanmelder på Politiken også underviser i oldtidskundskab på Birkerød Gymnasium.

DET RENE ORD ER BESKIDT

Bo Tao Michaëlis trækker en tung bog ud af reolen. ”En stor satan”, som han selv beskriver den. Dante står der med hvide art deco-bogstaver i et sort felt på forsiden, og på første side har hans farfar skrevet sit navn med en sikker, sort skrift: Sophus Michaëlis og så datoen: Juni 1930. Nedenunder har Bo Tao Michaëlis selv skrevet sit navn.

Det er den bog, der først satte dybe spor i ham; Dantes Guddommelige Komædie. Bo Tao Michaëlis var ti år gammel, og han kan stadig huske, hvordan dens vægt føltes, når han tog den på skødet.

”Der er nogle meget uhyggelige billeder i. Det var nok dem, jeg først blev tiltrukket af. Sproget var også uhyggeligt og mærkeligt. Og jeg husker det som en fantastisk, underlig historie. Siden læste jeg De tre musketerer, som også betog mig. Begge var tunge bøger, og det var nok tyngden, der gjorde indtryk,” fortæller Bo Tao Michaëlis.

Ville Bo Tao Michaëlis have fået samme oplevelse, hvis han havde været 10 år i dag, og hans første møde med skelsættende litteratur havde væ-

ret på en iPad? Hans eget svar er nej:

”Man kan ikke skille form og indhold ad. Stor litteratur kan også være stor i dets vægtfylde. Sådant en bog giver læseren en respekt for det skrevne ord i sin meget store længde. Man får også en respekt for de mennesker, der har lavet det. De fysiske bøger har noget, som en bog på Kindle eller en iPad ikke har.”

Kunst bliver elektriske strømme og pragmatik

Ifølge Bo Tao Michaëlis er ord ikke bare ord. Et ord er sin kontekst, om den så er mundtlig eller skriftlig. Der er forskel på at læse Herman Bangs Ved vejen i en slidt udgave, hvor tidligere årganges elever har skrevet deres navn på første side med klasse og årstal – og så læse den i en ”nøgen” version på en iPad. Det svarer til at få et kærestebrev per e-mail. Det er ikke det samme som de breve, man sendte engang, og som måske havde pletter af kaffe, en lille tørret blomst lagt i konvolutten, eller hvor håndskriften afslørede en sindsstemning.

”Det rene ord er beskidt. Et ord vil aldrig stå helt rent. Man må have en respekt for papirets kvalitet. Charles

Dickens skrev sin bog i hånden med fjerpen, og i dag er det jo læst ud fra den opfattelse, at det er skrevet ned på et stykke papir. Den oplevelse vil vi stadig have i lang tid, tror jeg. Også selv om skriften i dag bliver skrevet på en skærm, og siden læst på en anden skærm. Hvis man ønsker at indføre ungdommen i litteraturens veje og vildveje, kan man ikke undgå at gå til bogen. Det skal vi nok lige tænke over, inden vi afskaffer de traditionelle bøger helt,” siger Bo Tao Michaëlis.

Han ryster på hovedet over det, han kalder ”en euforisk hallelujastemning” på de gymnasier, der kalder sig bogløse.

”Hvis jeg nu skal være lidt polemisk, vil jeg sige, at det er de samme mennesker, der for nogle år siden brokkede sig over alle de fotokopier i undervisningen. Der var argumentet, at det er rart at have en rigtig bog i hænderne. Så vidt jeg kan se, er argumentet nu, at eleverne har fået alle bøgerne på deres iPads, når de begynder i 1.g, og at det ikke fylder noget, og så får lille Lise ikke så meget at slæbe på. Men stor litteratur er sgu tungt. På den måde der går al kunst og kultur op i luft. Det er blevet

Man kan ikke skille form og indhold ad. Stor litteratur kan også være stor i dets vægtfylde. Sådan en bog giver læseren en respekt for det skrevne ord i sin meget store længde.

OM BO TAO MICHAËLIS

Bo Tao Michaëlis (født 1948) er mag.art. i litteraturvidenskab og har undervist i dansk og oldtidskundskab på Birkerød Gymnasium siden 1977. Da han begyndte at skrive litteratur- og tv-anmeldelser for Politiken i 1990, drosled han ned for undervisningen og underviste derefter kun på halv tid. Han har skrevet en biografi om Hemingway og bogen Verdens 25 bedste kriminalromaner. Efter gymnasiereformen besluttede han sig for kun at undervise i oldtidskundskab. Den pragmatiske tilgang, som han mener danskfaget har fået, tiltaler ham ikke.

til elektriske strømme og pragmatik,” fortsætter Bo Tao Michaëlis.

Mangler didaktisk debat om bøgernes vigtighed

Bo Tao Michaëlis er dog ikke blind for, at tabletsene har deres fordele. Han vil ikke være maskinstormer, som han siger:

”Jeg kan godt se, det er smart. For eksempel hvis man er ude at rejse og lige vil have Proust og nogle bind af På sporet af den tabte tid med. Nogle af mine bedste venner er konverteret til Kindle. Jeg er ikke sikker på, jeg har ret. Men der mangler en filosofisk og didaktisk debat om, hvorfor det er vigtigt at bevare bøgerne. Hvilke mulige mangler og ulemper er der ved en fraprioritering af den gammeldags gutenbergske bog?” spørger Bo Tao Michaëlis og svarer selv:

”Med de digitale bøger får man ikke fornemmelsen af, at det er et værk, og man mister den fysiske fornemmelse for genren. Genrens form spiller jo også ind på dens udtryk og indhold. En novelle er kort, og en roman er længere. Og minimalisme er noget, der er knyttet til den korte

form. Det er ikke Charles Dickens eller Balzac. Og det er ikke tilfældigt, at Herman Bangs Ved vejen har den længde, den har. Den fornemmelse får man ikke med de digitale bøger,” siger Bo Tao Michaëlis.

Der er også noget andet, der går tabt. Hvis det går med litteratur, som det er gået med musik, vil man måske også holde op med at give bøger i gave. Og så vil man ikke længere kunne hive en ”stor satan” ned fra bogreolen og slå op på første side og se, hvem der har haft den før – eller hvilken giver der har skrevet et par ord på titelbladet.

Bo Tao Michaëlis begræder også, hvis bogen som første skridt til forførelse vil forsvinde:

”Jeg kan huske, da jeg boede i Paris som ung, og en af mine venner dér gav mig et godt råd til at komme i kontakt med de søde franske piger, der tit sad og læste i metroen. Han sagde: ’Spørg dem, hvad de mener om den bog’. Og det virkede meget godt. Det kan man jo ikke i dag, for man kan ikke se, hvad de læser. Verden vil blive affortryllet, hvis al kommunikation skal foregå via skærme.”

”

Med de digitale bøger får man ikke fornemmelsen af, at det er et værk, og man mister den fysiske fornemmelse for genren.

DETTE MÆRKEDELIGE LIV SOM FORFATTER

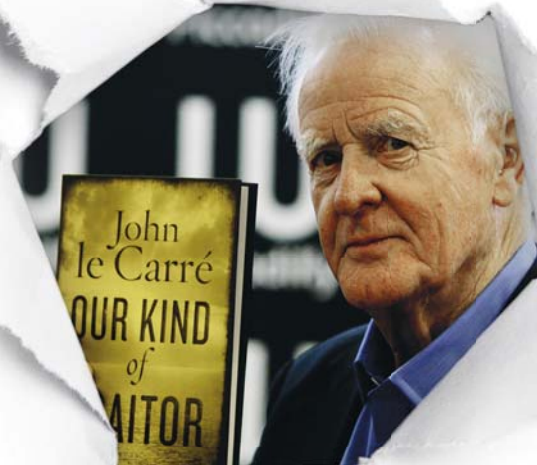

Benny Andersen var på selvmordets rand, da han skrev Svantes lykkelige dag, **Vita Andersen** skrev som en flugt fra meningsløse lortejob, **John Le Carré** slog tid ihjel i overfyldte togkupeer. Gymnasieskolen har talt med nogle af de største nulevende danske forfattere og samlet vidnesbyrd fra de største udenlandske for at komme tættere på forfatternes særlige tilværelse.

Det føltes som et valg mellem selvmord eller skrivegerningen - Benny Andersen valgte gudskelov det sidste!

Vita Andersens lortejobs var så meningsløse, at hun måtte lave noget, der gav mening med livet. Det blev så lyrikken.

John le Carré begyndte at skrive i toget på vej til arbejde, fordi der ikke var plads til at læse avis.

” En kunstner er et væsen, der drives af sted af dæmoner. Han ved ikke, hvorfor de vælger ham, og han har i almindelighed for travlt til at spekulere over det.

William Faulkner

Der sker noget særligt, når skriften tager en. Det er, som om verden, tiden, tanken forsvinder. Alt ophører, og først når sætningerne er skrevet til ende, er man igen til stede og

kan læse, hvad man egentlig skrev. Måske var det også det, som Henrik Ibsen talte om, da han skrev: At digte det er at holde dommedag over sig selv. **Henry Miller**, den gamle amerikaner, der for alvor fandt sin stemme i 1930'ernes Paris, kaldte det diktatet.

”Det sker kun i sjældne øjeblikke, at dette diktat kommer. Der er én, som overtager styret, og man kan blot nedskrive, hvad der siges til en. Jeg tror, de pågældende passager træder særligt frem. Men jeg ved ikke, om andre bemærker det,” fortalte han engang til *The Paris Review*, som er samme tidskrift, som de øvrige udenlandske forfattere i denne artikel udtaler sig til.

Og måske kan man mærke, når noget større har taget over og drevet skriften frem. Henry Miller har sine egne klare passager af rablende, altfortærende, forpint livslyst fra arrondissementerne i Paris, og hos sjæleligt beslægtede **Jack Kerouac** træder især en passage tydeligere frem end alle de andre ord i beatklassikeren *On the road*. Han skrev bogen i lejligheden på Manhattan i april 1951 i en hæsbælende benzendrin-rus på en lang papirrulle, der forhindrede ethvert forsøg fra den gemene praktiske virkelighed på at afbryde inspirationen.

Og jeg tumlede efter, som jeg har gjort hele mit liv, efter folk, der interesserer mig, fordi de eneste mennesker for mig er de gale, dem, der er gale med at leve, gale med at snakke,

gale for at blive frelst, begærlige efter alt på en gang, dem, som aldrig gaber eller siger en indlysende ting, men som brænder, brænder, brænder som fantastiske gule romerlys, der eksploderer hen over stjernerne.

Men skriften er sjældent sådan. Disse pludselige øjeblikke af inspiration holder sig for det meste langt væk fra forfatternes værksted. **Benny Andersen** skrev sin mest berømte vise, Svantes lykkelige dag, under tvang fra sig selv og med en rimordbog i hånden. Den lille roman med Svantes viser blev skrevet midt i en livskrise.

”Jeg kunne begå selvmord eller skrive og valgte i første omgang det sidste,” som han siger.

De fleste af ordene kom til ham, men han syntes, bogen blev så mørk, at han tænkte ved sig selv, ”Svante må da for helvede have haft bare én lykkelig dag”.

”Så jeg konstruerede hans lykkelige dag. Normalt går jeg på opdagelse i sproget, men her tænkte jeg på, hvad han oplevede på sin lykkelige dag, og da jeg havde sætningen ’Lykken er ikke det værste, man har’, rimede jeg ar, kar, klar! Og om lidt er kaffen klar,” siger Benny Andersen.

Anerkendelsen fra sig selv og andre

For det meste er skriveprocessen hårdt arbejde, disciplin og til tider deprimerende, dårlige forsøg på at skabe denne illusion af virkelighed, som, når den lykkes, synes virkeligere end verden i de timer, det tager at læse bogen. Og de fleste forfattere ved aldrig, om den er der, når de skriver. For eksempel fortæller **Peter Høeg**, der har en grad i litteraturvidenskab og forholder sig meget analytisk til sine tekster, at

Henry Miller kaldte sin forfatterstemme "Diktatet".

» det først var hen imod slutningen af Frøken Smillas fornemmelse for sne, at det gik op for ham, at her var måske noget, der kunne nå et større publikum. Det skete langt fra den pen-telpen, han altid skriver med. I stedet for tanken i ham, mens han løb langs ydermuren i Frederiksberg Have. På det tids-punkt var der gået lang tid. Først et halvt års research, som i øvrigt ikke handlede om grønlandske ord for sne.

"Det er en leg. Romaner er legepladser, man skal ikke tage dem for alvorligt. Man har tre mursten og viser dem, så de ligner et hus. Der er meget leg med viden i Smilla," som han siger. Derefter sad han længe i den etværelses lejlighed i Svendborggade på Østerbro i København og skrev i den gamle lænestol med en bakke som underlag, mens hans nyfødte barn pludrede i sengen. Først sidst i den proces faldt det ham ind, at bogen måske kunne noget særligt. Når han skriver i dag, 30 år efter at han under en kanotur i Sverige besluttede at blive forfatter, så kan han en ganske sjælden gang tage sig i at være tilfreds.

"Så går jeg over til min kæreste og siger, jeg er god, og så griner hun, og så går jeg en tur, så jeg kan få uroligheden ud af kroppen," fortæller Peter Høeg, der aldrig fortæller kæresten, hvad der var godt. Han læser ikke op, før det er færdigt.

Ernest Hemingway fortæller et sted noget lignende om

det pokkers, mærkelige, ensomme liv som forfatter. Han sagde:

"Skønt der er noget i skriveriet, som er robust og ikke tager skade af, at man snakker om det, så er det andet skrøbeligt, og dersom man snakker om det, revner hele historien, og intet er tilbage."

Så han talte aldrig om det, han arbejdede på, og et andet sted beskriver han, hvor sart anerkendelsen egentlig er, og hvordan den først kommer år senere, når man er videre til helt andre bøger.

"Der kommer en dag, på et andet sted og til en anden tid, hvor du ikke kan komme videre med arbejdet og har det helvedes dårligt. Så tager du bogen i hånden og begynder at læse og bliver ved med at læse, og lidt senere siger du til din kone: 'For pokker, det her er jo satans godt'. Og hun ser op og siger: 'Det har jeg jo altid sagt, min skat'. Eller måske har hun ikke hørt, hvad du sagde, så hun siger: 'Hvad sagde du?', men du gentager ikke bemærkningen."

Sent om natten i New Yorks gader gik **Jack Kerouac** for over 50 år siden rundt med en helt anden følelse. Han var rastløs, mens han ventede på, at morgenen ville bringe avisernes anmeldelser af *On The Road*. Sammen med sin kæreste, der siden fortalte historien, fandt han en døgnåben avis-kiosk og købte den tidlige udgave af *The New York Times* for at læse, hvordan verden ville tage imod hans bog om livet på vejene. De gik ind på en nærliggende bar. Han lagde avisen foran sig og læste anmeldelsen.

"Den smukkeste, klareste og vigtigste ytring fra den generation, Kerouac selv har døbt beat", stod der. De gik hjem til en fælles ven for at sove. Det var hans sidste søvn som ukendt, da han vågnede næste morgen, var han berømt, som kæresten senere sagde.

Den første skrift

På sin egen måde oplevede **Vita Andersen** noget lignende. Da hun debuterede med *Tryghedsnarkomaner* i 1977, havde

hun allerede længe levet et voksenliv langt fra litteraturens bedre borgerskab. Faktisk var skriften hendes eneste vej ud af det helt almindelige hverdagshelvede med lortejob, der næsten truede med at tage livet af hende og formåede at fjerne enhver rest af livslyst i hende. I alle årene skrev hun notater for at overleve.

"Jeg var ulykkelig. Jeg blev så træt i de job. Det var så meningsløst, at man ikke kunne tænke. Jeg blev nødt til at lave noget, der gav mig mening med livet. Derfor samlede jeg alle notaterne sammen, og det var ret tilfældigt, hvad der endte med at blive digtene i *Tryghedsnarkomaner*," fortæller hun.

Når hun nævner, at Gyldendal, det første forlag, hun sendte til, tog digtsamlingen med det samme, kan man høre, hun stadig har en rest af den underkuedes forbløffede stolthed over pludselig at få del i de privilegier, der ellers kun synes andre forundt.

”Jeg blev skilt, mens jeg skrev Blekingegade-banden, og der fik jeg en følelse af, at min kone ikke ville skilles, fordi jeg havde været utro med en anden kvinde, men fordi jeg havde været utro med en bogder.

Peter Øvig Knudsen

Peter Høeg betragter romanskrivning som en legeplads.

Haruki Murakami, der er aktuel på alverdens bestsellerlister med 1Q84, blev forfatter lige så hovedkulds pludseligt. Han satte sig simpelthen bare ved det lille bord i køkkenet en nat, da han var 29 år og natklubejer, og 10 måneder efter havde han pludselig skrevet en roman. Den samme lidt tilfældige snublen ind i skriveriet fandt sted for **John Le Carré**. Han arbejdede for den britiske efterretningstjeneste i London og pendlede hver dag ind med toget. Men han orkede ikke at kæmpe om pladsen med alle de andre læsere af avisen *The Times*, så i stedet begyndte han at skrive i sin lille notesbog.

”Hvis ikke aviserne havde været alt for store til at læse i toget, havde jeg ikke skrevet i min notesbog. Dengang tog turen halvanden time, men nu er togene blevet elektrificeret, hvilket er et stort tab for litteraturen. Jeg kunne gøre mit bedste arbejde på turen, vågne lidt op under frokosten og være frisk til turen hjem igen om aftenen. Jeg har altid været påpasselig med at lade mit land komme i anden række,” siger John Le Carré.

Men de fleste forfattere har altid vidst, det bar den vej. En månedens tid efter at **Jonathan Franzen** havde droppet smørgerne, fandt han sin stemme. Efter i årevis at forsøge at efterligne litteraturen og skrive *The Great American Novel*, vor tids store samfundsroman, opdagede han den simple spænding, man kan skabe ved at lave afsnit og skifte synsvinkel. Samtidig betød de manglende smøger, at han faldt i søvn, når han var søvnig, i stedet for at forvise søvnen med en smøg. De enorme mængder kaffe, han drak for at kompensere for rygetrangen, betød, at han var pling! lysvågen, når han vågnede, for til maskinen og skrev en side, og en side var nok.

”Hvis man læser biografier over forfattere, kan man ofte se, at der kommer et tidspunkt, hvor de finder sig selv. Det var i de uger, i foråret 1997, at jeg fandt mig selv som forfatter. De føles som de bedste skriveuger, jeg kommer til at opleve. Det var en skelsættende opdagelse, at jeg kunne skrive bedre om noget så ordinært som en familiemiddag, end jeg kunne skrive om alle de vigtigere og mere dramatiske ting, som jeg hidtil havde forsøgt at skrive om,” siger Franzen, der for alvor slog sit navn fast med demaskeringen af kernefamilien i bogen *Frihed*.

Drevet af dæmoner

Peter Øvig Knudsen holder sig også fra andre nydelsesmidler end kaffe, når han skriver. I stedet bruger han pot i plan-

lægningsfasen. Det hjælper ham til at fokusere, når han disponerer stoffet til bøger som *Blekingegadebanden* og *Hippie*. Men når han skriver, er det i virkeligheden meget kedeligt og koncentreret på den bærbare med masser af Nescafé i Gentoftevillaens lille udhus, der ligger med udsigt til Dyrehavens skovbryn.

”Den mest intense del af skriveprocessen opstår, når man er omkring halvvejs inde i bogen. I de perioder har jeg en følelse af, at det ville være skønt, hvis der ikke var andet, der forstyrrede. Det er svært at være nærværende, selv når jeg ikke skriver. Jeg blev skilt, mens jeg skrev *Blekingegadebanden*, og der fik jeg en følelse af, at min kone ikke ville skilles, fordi jeg havde været utro med en anden kvinde, men fordi jeg havde været utro med en bog,” siger Peter Øvig Knudsen.

Mens Peter Øvig Knudsen bærer hele den moderne mands byrde med både at være arbejder, far, mand, elsker, ven og kollega, så var den store amerikanske forfatter og nobelprismodtager **William Faulkner** anderledes afklaret omkring skriften.

”En kunstner er et væsen, der drives af sted af dæmoner. Han ved ikke, hvorfor de vælger ham, og han har i almindelighed travlt til at spekulere over det. En forfatter er udelukkende ansvarlig over for sin kunst. Han er fuldstændig hensynsløs, hvis han er en god forfatter. Han har en drøm, der piner ham så meget, at han må af med den. Han får ikke fred, før det er sket. Alt sætter han over styr; ære, stolthed, anstændighed, sikkerhed, lykke, alt for at få bogen skrevet,” sagde han.■

Pot i planlægningsfasen, kaffe i skrivefasen samt fokus og koncentration er Peter Øvig Knudsens opskrift.

The background of the page is a photograph of the Statue of Liberty in New York City. The statue is shown from the waist up, holding the torch in her right hand and a tablet in her left. The background is a blurred American flag with its characteristic red and white stripes and blue field with stars. The title 'HÅB' is written in large, bold, green letters, while the subtitle 'FORUDE FOR DET AMERIKANSKE DEMOKRATI' is in white, all-caps, serif font.

HÅB

FORUDE FOR DET AMERIKANSKE DEMOKRATI

USA-korrespondenten Annegrethe Rasmussen har netop skrevet undervisningsbogen USA's udfordringer i samarbejde med lektor Peter Brøndum. Selvom det kan se ud, som om det amerikanske demokrati lider åndenød, øjner hun håb.

Det er anden gang, USA-korrespondent Annegrethe Rasmussen dækker det amerikanske valg, og denne gang er hun overrasket. Ikke over det tætte kapløb, graden af beskidte tricks eller de monstrøse summer, der bliver fyret af under valgkampen, men over præsidentkandidaten Mitt Romney.

”Jeg er overrasket over mængden af begynderfejl fra en ellers rutineret politiker og leder. Ofte virker

” Jeg tror ikke, der bliver spist hvede i mit kvarter, til gengæld dyrker alle de hjemmegående damer yoga.

det, som om han simpelthen er politisk tone-døv. Han er jo ikke en politisk novice, alligevel lykkes det ham gang på gang at træde ved siden af. Som da han under primærvalget skændtes for åben skærm med guvernøren Rick Perry fra Texas og spurgte, om de skulle vædde 10.000 dollar. Mildest talt usmart i et land, hvor den fattigste del af den arbejdende befolkning tjener 20.000 dollar om året. Eller da han skulle nævne sin yndlings sport, hvor han fortæller, hvordan hans venner simpelthen ejer

et populært billøb, i stedet for at tale om sporten selv. Det var i samme omgang, at han fortalte om sin hustrus to Cadillac'er,” siger Annegrethe Rasmussen og lyder, som om hun ryster på hovedet i den anden ende af røret.

Hun bor i Washington og har dækket amerikansk politik for Dagbladet Information, siden hun flyttede til USA for fem år siden med sin familie. Nu er hun aktuell med undervisningsbogen USA's udfordringer, som hun har skrevet sammen med lektor Peter Brøndum. Den er specielt

møntet på undervisning i amerikansk politik og er særlig aktuell nu op til præsidentvalget.

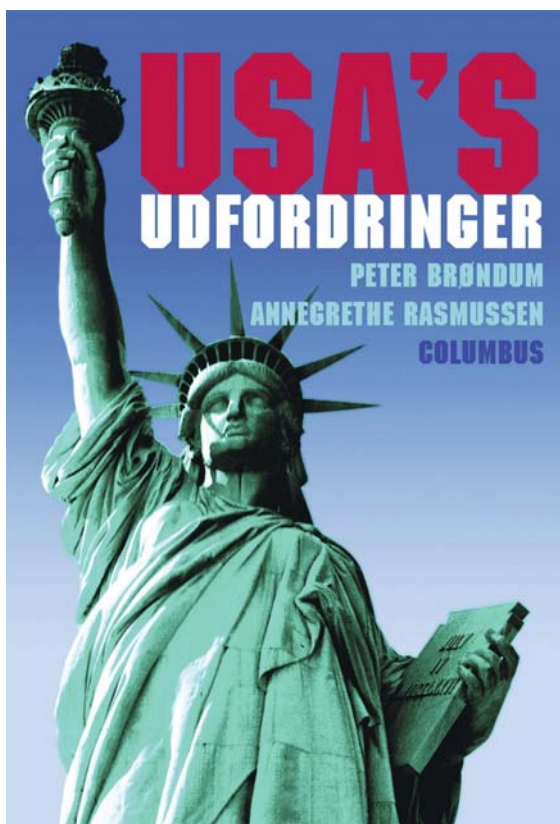
Økologi og store biler

Ud over at skrive klummer og artikler til danske dagblade holder Annegrethe Rasmussen også foredrag og arrangerer studieture og foredrag i Washington. Så hvis hun stod i den situation, hvor hun skulle undervise en dansk gymnasieklasse i amerikanske forhold, hvad ville hun så tage fat i?

”Når jeg taler med unge, oplever jeg,

Billedtekst, Il eium voluptuaepta porro etur aceatio. Et vit dusciis am doluptam volupis

at de ofte er interesserede i emner som kriminalitet, retfærdighed og straf. De vil gerne høre om forskelle og ligheder mellem Danmark og USA, både kulturelt og politisk. Så jeg ville nok begynde at fortælle om der, hvor jeg selv bor,” siger Annegrethe Rasmussen og beskriver sit nabolag sådan her:

”I Danmark taler man jo om speltsegmentet eller caffè latte-gruppen. Det rækker slet ikke her. Jeg tror ikke, der bliver spist hvede i mit kvarter (den regerende kosttrend anser hvede for fedende og med et for stort indhold af gluten, red.), til gengæld dyrker alle de hjemmegående damer yoga. Fem minutter væk ligger USA's bedste og dyreste supermarked, Whole Foods, hvor hylderne bugner med de lækreste økologiske varer. Udvalget er meget større end i Danmark. De fleste her har to-tre biler i garagen og hushjælp, der typisk kommer fra Latinamerika. Da min mand, som er brite, og jeg flyttede hertil, slog vi selv græsset i haven, men vi blev meget upopulære, for man tager jo arbejdet fra en anden, der har brug for jobbet, så nu har vi også gartner,” fortæller hun.

”Men 20 minutters kørsel herfra ser det helt anderledes ud. Det er måske ikke den tredje verden, men det er da tæt på. Udvalget af gode fødevarer er minimalt, men der er masser af junkfood. Folks levestandard er virkelig lav, men kriminaliteten er høj. Disse mennesker har ikke biler og bruger for eksempel lang tid på at komme til og fra arbejde, fordi det offentlige transportsystem er så mangelfuldt,” fortsætter hun.

Med det eksempel kan man komme ind til en del af kernen af amerikansk politik og de værdier, det amerikanske politiske system bygger på. For hvad betyder det, at man bruger skattekrone på at asfaltere vejene frem for at udbygge den offentlige transport? Og hvad betyder det, at indkomstskatten er så lav, at de offentlige ydelser tilsvarende bliver lave?

Fokus på individet

”Det amerikanske system bliver ofte fremstillet meget kynisk i de danske medier. Som om amerikanerne er fuldstændigt ligeglade med de fattige. Det er de ikke. Der er mange, der arbejder med

velgørenhed. Hvis man er succesfuld og har tjent godt, forventes det, at man giver noget videre til dem, der trænger. Der er ikke bistandshjælp, og der er ikke penge til de sunde og raske. Den diskussion, der har været i Danmark om Carina og Robert og Sofie, ville man aldrig have i USA. Der er slet ikke penge til sådanne som dem. Men hvis man er syg og fattig, kan man godt få lidt udbetalt fra staten. Det er bare meget lidt,” siger Annegrethe Rasmussen.

Dét system har igen noget at gøre med det ideologiske fundament og det livs-syn, USA er bygget på. Man ser fremad og opad. Der er kun én vej.

”Det ligger i det amerikanske dna, at der ikke er nogen, der samler en op, hvis man falder. Man er nødt til at tro på, at det går fremad, og på, at det bliver bedre, hvis man bare arbejder hårdere,” siger hun.

Den tillid har til gengæld fået en ordentlig en på kassen med den økonomiske krise. Det kan godt være, Annegrethe Rasmussens naboer mest går og tænker på, at de skal holde sig fra hvedebollerne, men i Florida, der er Amerikas hårdest

OM

ANNEGRETHERASMUSSEN

Annegrethe Rasmussen er uddannet cand.scient.pol. og har tidligere været redaktør på Weekendavisen og Berlingske Tidende. Hun bliver ofte brugt som udenrigspolitisk kommentator af Deadline og P1.

I den kommende tid holder hun foredrag på danske gymnasier op til det amerikanske valg.

Hun kan bookes på anra@information.dk.

Peter Brøndum og Annegrethe Rasmussen: USA's udfordringer, Forlaget Columbus, 2012. Bogen kan bestilles via forlagets hjemmeside, www.forlagetcolumbus.dk.

ramte stat, når det gælder tvangsauktioner, har ejendomsmæglerne opgivet at få solgt husene. Der er slået brædder for vinduerne, og håbløsheden hænger som en tung dyne over de beboelsesområder, der tidligere var næret af optimisme. Spørgsmålet er, om USA nogensinde genfinder fordums storhed – et emne, som bogen også sætter fokus på.

Demokrati i krise

USA's udfordringer har også et kapitel om, hvordan det politiske system er skruet sammen. Hvad er kongressen, senatet og repræsentanternes hus? Og ikke mindst stiller de to forfattere spørgsmålet: Er det amerikanske demokrati i krise? Hvis valget bliver afgjort af, hvilket parti der kan mobilisere flest penge, er det så omsonst at stemme? Her er Annegrethe Rasmussen imidlertid fortrøstningsfuld.

"Partierne kan rejse nok så mange penge og mobilisere nok så mange nye vælgere, men man kan se i valgkampen, at i sidste ende afhænger udfaldet af kandidaternes kvalitet og personlige evne til at overbevise. Det er et demokratisk sundhedstegn. Vælgerne går også meget op i

værdipolitikken. Om kandidaterne er for abort, ægteskab mellem homoseksuelle og for offentlige sundhedsforsikringer."

Men gør det egentlig den store forskel, hvem der vinder? Det mener Annegrethe Rasmussen:

"Hvis Barack Obama bliver præsident, vil amerikanerne få universel sundhedsforsikring, en grønnere miljøpolitik og højere indkomstskatter. Hvis Mitt Romney vinder, vil amerikanerne få skattelettelser, og sundhedsreformen vil blive aflyst. Udenrigspolitisk er det tvivlsomt, om der vil være den store forskel, også selv om de lyder forskelligt her under valget," siger hun og tilføjer:

"Der er mange flere penge i dette valg end tidligere, på grund af en ny højesteretsdom, der tillader nye organisationer at modtage enorme beløb til kampagner. Republikanerne har langt flest støtter, men så længe Mitt Romney ikke selv overbeviser, kan man tvivle på, om han har en chance. Uanset kampagnemidlerne. Det giver mig et stærkt håb for det amerikanske demokrati!"

OM

JOHN TOLDSTED

John Toldsted er gymnasielærer i dansk, religion og oldtidskundskab på Det frie Gymnasium.

Hvad er ”dannelse”?

Taler vi sammen om det vigtige? Man bør diskutere dannelse, før man diskuterer organisation og studiekompetencer. Men hvad er dannelse? Kronikøren har et bud.

På det sidste har jeg drømt den samme drøm mange gange: Jeg sidder til møde i en kreds af dansklærere i gymnasiet. Mødet handler om danskfagets metoder, og jeg kommer til at foreslå, at metodeovervejelser bør styres af en mere overordnet beslutning. Vi bør først nytænke, hvad dannelse er, og tale sammen om fagets placering i forhold til gymnasiets dannelsesfordring. Herefter griner flere af de tilstedeværende i et kvarter. Jeg vågner normalt uden selvtillid.

I forbindelse med gymnasireformen gjorde det mig fra begyndelsen mistænksom, at man skulle ofre så stor opmærksomhed på problemformuleringer, synopsis, metode, kompetencer og så videre. Den grundlæggende tanke synes at være, at når vi ikke længere kan formulere et fælles rum eller en fælles sandhed, så må hver elev være autonom, og det, undervisningen kan bidrage med, er teknik, det vil sige redskaber til, hvordan de selv kan lære at lære. Det projekt har aldrig været mit. Jeg er udmærket klar over, at elevens udgangspunkt er centralt, men det er ikke tilstrækkeligt, og jeg tror ikke nødvendigvis, at eleven af sig selv vil opdage verden. Jeg opdagede den i hvert fald ikke af mig selv. Der er centrale værdier, emner og livsbilleder, som vi har stor gavn af at blive introduceret til.

Dannelse og studiekompetence er to forskellige ting. Almen dannelse og almen viden (forstået som fagenes samlede viden) er to forskellige ting, for almen viden og studiekompetencer kan ikke binde

et fællesskab/samfund sammen, men det kan etik. Dannelse er ”højnelse til humanitet” (Herder). Dannelse er traditionelt en stræben efter en fællesvilje. Det vil sige en etik, hvor man tilsidesætter sine egne rent egoistiske behov.

Det lyder besnærende at forlade ”det traditionelle fælles dannelsesbegreb”. Hvem vil ikke gerne forlade en tradition, forlade fortiden og tro, man dermed er ny og har et nyt udefineret felt omkring sig, det vil sige frihed. Men nogle gange betyder tradition trods alt gennemprøvet sandhed. Og man kan blive mistroisk over for den umiddelbare tiltro til, at en ny tid behøver nye løsninger. Mennesket er jo i omfattende grad det samme. De, der har tiltro til, at vi sagtens kan forlade det traditionelle fælles dannelsesbegreb, har i mine øjne desuden en naiv opfattelse af konsekvenserne. Nogle tror, de er fri, hvis de ikke er underlagt et etisk krav, men så er de bare underlagt noget andet; for eksempel behovstilfredsstillelse. Og hvis man ikke vedkender sig fælles værdier, hvordan kan man så kritisere nazi-Johnni? På hvilket grundlag kan man kritisere nogen etik, når etik er op til den enkelte? Det er konsekvensen af at forlade det såkaldt traditionelle fælles dannelsesbegreb.

Det synes relevant at nytænke dannelsesestanken i en ny tid: Mit forslag er, at livet er godt og værdt at leve på grund af tre ting. De to væsentligste er verdensentusiasme (sansningsintensitet) og etik (tilliden til vennen). Den tredje er flerstemmigheden (det dialogiske/dialekti-

ske/selvironiske). I det følgende kommer jeg lidt nærmere ind på disse tre akkorder i min dannelsesdefinition.

Bevidstgørelse af eksistentialerne

Først verdensentusiasmen: Den tyrkiske forfatter Pamuk kalder hukommelsen for en have. Når sansningerne foregår i den ydre verden, skubbes du samtidig rundt

i den have. Imens du går igennem Møllegade nu, løber dine fingre altså samtidig hen over barndommens plankeværk eller et eller andet. Du er altså to steder samtidig, og man er først virkelig til stede, når de to steder rækker ind over hinanden og skaber en fællesmængde imellem sansning og erindring. Af samme grund er ting heller ikke virkelig forbi; for de kan

genfremkaldes i sansningen. Eller som Hemingway skriver i Døden kommer om eftermiddagen: "Og hvis man rider, og ens hukommelse ellers er god, kan man stadig ride igennem skoven ved Irati, hvor træerne var som tegninger i et barns eventyrbog. Men de er blevet fældet nu."

Og når Camus gik rundt i Paris, gik han samtidig rundt i sin barndoms sansning

”Jeg tror ikke nødvendigvis, at eleven af sig selv vil opdage verden. Jeg opdagede den i hvert fald ikke af mig selv. Der er centrale værdier, emner og livsbil- leder, som vi har stor gavn af at blive introduceret til.

af havet. Den flød som en nærende understrøm om hans støvler. Her var en mand, der gik rundt i Paris uden kun at være dér. Han var samtidig omgivet af sin barndoms sansning af havet. Når han gik i Paris, gik han samtidig dér, og det hjalp ham.

Det er ofte fællesmængden af erindring og sansning, der får omverden til at fremtræde stærkt og betydningsfuld, og jeg kalder det verdensentusiasme. Og det kan faktisk nogle gange kræve lidt træning af opmærksomheden at blive klar over det. Kunst er en sådan træning. Jeg tror, det er det, litteratur handler om: At erindre, det vil sige genvække. Derved kan man fortætte virkeligheden, så den bliver mere tydelig. Eller som Camus skrev: Kunst er ikke virkeligheden, men intet andet sted er bevidstheden om virkeligheden tydeligere. Kunst gengiver ikke den synlige verden, men den kan lære os at få øje på den.

Det meste af vores tid lever vi i en anden verden: i erindringen, kærlighedslængslen, dødsangstens indre følelsesverden. Derfor gør man ikke kun mennesket frit igennem strukturen, men også igennem en bevidstgørelse af eksistentialerne. Det aner jeg ikke hvordan man faktisk og praktisk gør, men det bedste kirurgiske redskab, jeg kender, der rækker helt derind, hvor mennesket kun elsker sig selv, er kunst. Tror jeg. Hvordan får man for eksempel fod på selveste døden? Det er svært, men læs eller genlæs eventuelt åbningen på Pasternaks roman *Dr. Zivago*: Dér har han virkelig fået den på kornet, så den måske er lidt nemmere at tackle bagefter. Litteratur kan derfor – ligesom japanske haver – egentlig ikke benyttes til noget nyttigt, men til det eneste, der er nødvendigt: Give indsigt og tillid i det uigennemskuelige og urørlige.

Vi skal være enige om reglerne

På det seneste har jeg drømt den samme drøm gentagne gange: Jeg møder Camus og Hemingway. Foran en cognacfarvet horisont ser Camus på mig med sin triste beslutsomhed.

”Det eneste oprør, der er tilbage, er anstændigheden.”

Hemingway nikker. ”Du må hellere passe på, for horisonten kommer som en bådshage.”

Deres bekymring er rimelig. Vi kan gøre forkerte ting med hinanden og kæntre vores liv. Ovenfor er Herder citeret for en klassisk etisk fordring i forbindelse med dannelse. Det synes jeg ikke vi skal forlade. Vi kan ikke spille på samme hold, hvis vi ikke er enige om reglerne. Og vores egen udfoldelse sikres af de fælles rammer. Alligevel er der mange i dag, der med selvfølgelighed ønsker at forlade den fælles etik.

Exupéry har et begreb, han kalder ”vennen”, der er den ”anden”, som får én til endelig at træde i karakter. For den eneste kærlighed, der virkelig tæller, er den kærlighed, der ikke er til sig selv. Exupérys forfatterskab rummer dermed en kraftig betoning af ”vennen”/etikken/afhængigheden/ansvarligheden. Han konkluderer, at hans vigtigste indre retningslinjer er hans venner. Exupéry kalder også vennerne for ”polerne”, der retningsbestemmer ens liv.

Hvordan kan vi reagere imod menneskets uimodståelige evne til at ødelægge verden, hvis vi ikke føler, hvad mennesket og verden er? Vi er nødt til at søge mennesket. Det handler dybest set ikke om studiekompetencer – herunder evnen til at skrive synopsis, problemformuleringer og så videre – men om sansningsintensi-

tet, etik og evnen til flerstemmighed. Og vigtigt: Sandheden af disse værdier kan ikke empirisk eftervises, men de kan eftervises i menneskets historie med sig selv, det vil sige i fortællingernes historie, der samtidig er historien om dannelsen.

I en optræden i Diamanten formulerede Salman Rushdie sig sådan til Carsten Jensen: ”Hvis vores historie ikke bliver fortalt og forstået, er man absurd.” Det er en bærende erkendelse hos Rushdie. En katolsk præst havde fortalt ham, at når han sad ved siden af døende, hvad katolske præster ofte gør, så gjorde den døende altid det samme: Fortalte sin historie.

Hvorfor gør vi det? Svaret på det spørgsmål er det samme som svaret på spørgsmålet ”Hvorfor er litteratur relevant?” Fordi sproget omhandler en anden verden end den fysiske verden, og det er i denne anden verden, vi faktisk lever vores liv. Begreber som sandhed, retfærdighed og kærlighed kan ikke empirisk udpeges i den fysiske verden. De findes i sproget.

Navigation gennem fortælling

Jeg tror, det er rimeligt at antage, at vi er i modvind. Meget i samfundet handler om pensionsopsparing. På baggrund af det opstår der jo nogle spørgsmål: Hvorfor overhovedet undervise i litteratur i gymnasiet? Hvordan kan det indgå i en moderne omskiftelig virkelighed? Man kan med rette være utryk ved litteraturens placering i gymnasieskolen, når omverden i stadig højere grad gør viden op i nytte og anvendelighed.

Fortællingen er menneskets afgørende måde at navigere i sit liv på, og den afgørende måde at lære på er derfor at lære af andres fortællinger. I danskfaget fokuserer vi på fortællinger, især skønlitteraturens fortællinger, fordi eleven kan overføre det på sin fortælling. Det er det, Gadamer kalder applikation og horisontsammensmeltning. Nogle af os har oplevet, at kunst kan ændre et liv. Det kan pronomener, sms-sprog og Dan Jørgensens hjemmeside sjældnere. Jeg vil ikke have et gymnasium eller et danskfag som er

værdirelativistisk. For så kan man ikke danne samfund. Værdierne ligger i fortællingerne, i litteraturen. Hvis eleverne læser Dostojevskij, Camus, Hemingway, Pamuk og så videre, møder de sprogligt interessante sammenhænge og en nuanceret værdidiskussion, som gør eleven levende. Det sidste er ikke tilfældet i sms-sprog og Dan Jørgensens hjemmeside.

Kunst er nok det bedste sted, jeg kender, dels til at have en forfærdelig masse synsvinkler og mulige skabeloner, jeg kan vælge at rette mig efter, dels til at vise virkeligheden i sit koncentrat. Litteraturens opgave er at bevidstgøre om, hvad virkeligheden er. Det er det samme som at give mig mulighed for at træde i karakter. Derfor skal kreativitet og kunst have en central plads i undervisning og på gymnasiet. Og noget kunst er bedre end andet. Beatles laver bedre musik end Børge fra robådsklubben. Og dermed har man igen placeret sig i det almene; man har fæstnet sig til en værdidom. Man har kort sagt placeret sig i dannelsen og ikke studiekompetencerne. For hvis målet med tekstanalysearbejdet er at blive bedre til tekstanalyse, det vil sige opnå en kompetence til at udføre tekstanalyse, og hvis tekstanalyse altså ikke opfattes som et middel til eksistentiel bevidsthed – det vil sige dannelse – så er Børges indkøbs-seddel lige så interessant som Dostojevskij. Igen tvinges vi altså af indlysende forhold til at erkende, at studiekompetencer nødtigt må danne skole uden at være underordnet ideen om den almene dannelses værdiorientering.

Vores undervisning skal bæres af en overordnet bevidsthed om, hvorfor vi er lærere, og hvorfor fagene skal i spil. Studiekompetencer handler om ”hvordan”, og nogle gange bliver dette ”hvordan” så speciali-

seret, at nogle kan blive helt tilfredse med det. Det kan fylde deres liv at reflektere over det, og det kan fylde deres fag – det giver en intellektuel tilfredsstillelse – men jeg er ikke sikker på, det kan fylde mennesket. Det kan redde os som studerende, men det kan ikke redde os som menneske, og gymnasieskolen har begge bestræbelser.

Fra dannelse til kompetence

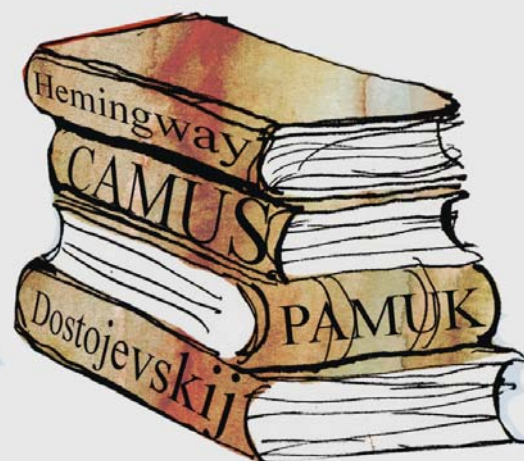
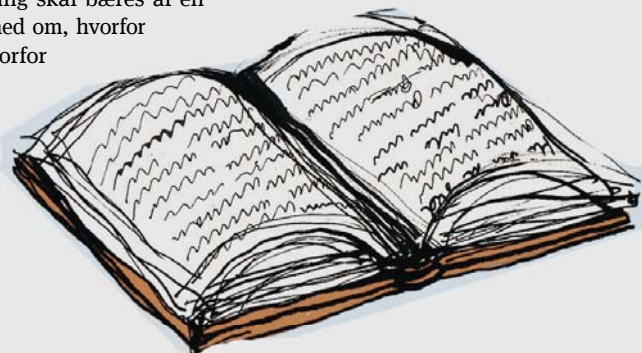
Danskfagets grundlæggende metode er, at vi læser litteratur for at finde os selv. Vi bliver selv genforhandlet i løbet af fortolkningen. Når vi læser os ind i en fremmed horisont, leder vi samtidig efter vores egen reetablering på nogle forbedrede præmisser. At trænge ind i det fremmede, at forlade sin egen private verden, at bytte sin horisont ud i stadig jagt på et sandere billede af sig selv, er både grobund for dannelse og hermeneutik. Dannelse kommer af tysk ”bildung” og afspejler det efterligningsarbejde, mennesket i gamle dage altid foretog, når det arbejdede med myter og kunst. Man bliver sig selv ved at danne sig efter fortællingernes forbillede. Det er vores forhold til eksistentialet – ikke mindst dødsangst og kærlighedslængsel – der styrer vores liv. Og vi bliver lidt mere frie, hvis vi bliver klar over det og i stand til at tackle disse længsler og denne angst. Men hvor er den henne? Ikke i den fysiske verden. Men den er i sproget. Litteratur er en mageløs måde, hvorpå vi kan gennemleve en palet af muligheder og skabeloner for liv. Så vi kan overføre fortællingerne på vores fortælling. Hermeneutik er en nøgle ned i

teksten, der også åbner dig, imens du drejer den. Derfor er enhver god tekst og enhver god tekstlæsning dannende. Og når vi arbejder med dem – og gymnasiet er naturligvis ingen undtagelse – er det for at blive ramt og ændre form.

En tendens i den nye gymnasireform og i mange fags indre forandring i disse år er at skubbe gymnasiet fra at være et dannelsesgymnasium til et kompetencegymnasium. Jeg vil opfordre til at skubbe den modsatte vej.

Dannelse er at give eleverne de bedste mulige betingelser for at blive menneske, det vil sige blive en etisk agent i forhold til omgivelserne. Menneske bliver man igennem et indre valg, et valg af lidenskaber. Dette valg foretages ikke én gang, og man bliver aldrig rigtig god til det. Men det betyder ikke, at projektet bør aflyses, og det betyder ikke, at der ikke er noget, der er bedre end andet, og det betyder ikke, at vores klode ikke længere har brug for mennesker, der gør det rigtige.

Mennesker har aldrig gavnet hinanden ved kun at være omstillingsparate. Mennesker har aldrig gjort tilstrækkeligt for hinanden ved at vide tilstrækkeligt om, hvordan man lærer. Der skal en bestemt viden til. ■

SPANSK

Titel: El deporte

Forfatter: Kristina Pilmark og Lene Håkansson

Forlag: Gyldendal

Pris: 156,25 kr., 64 sider

Vurdering og anmeldelse: Lina Pape Dreier

Temahæfte om sport – et tema med mange aspekter

Udgivelsen El deporte er det fjerde temahæfte i en serie. Denne bog er som de tidligere udgivelser: La violencia (2007), La globalización (2008) og Narcocultura (2009) velegnet til emnelæsning.

Det er en indbydende bog med den karakteristiske opsætning med alsidige teksttyper med tilhørende opgaver og flotte, meget illustrative fotos.

Indholdsmæssigt tager forfatterne fat i nogle af de aspekter, der hører sportsverdenen til frem for at gå i dybden med forskellige sportsgrene, hvilket er en forfriskende tilgang til sportstemaet. Efter en generel introduktion og grundlæggende ordforråd om forskellige sportsgrene følger der fire kapitler om: sportsstjerner, fankultur, tyrefægtning samt kroppen og doping.

Fodboldverdenen er omdrejningspunktet i kapitlet om fankultur, og i kapitlet om sportsstjerner er det Cristiano Ronaldo og Fernando Alonso, der bruges som eksempler. Tyrefægtningstemaet er desværre begrænset til ét kapitel om, hvorvidt tyrefægtning er en sport, en kunst eller mishandling. De berømte matadorer og tyrefægte-entusiasterne er hverken inddraget i kapitlet om tyrefægtning eller i kapitlerne om sportsstjerner og fankultur, hvilket kunne have været interessant, ikke mindst som modvægt til den megen fokus på fodbold.

I det sidste kapitel tager forfatterne fat i en af sportens bagsider ved at se nærmere på doping. Teksterne om emnet er informative og overskuelige, og der er mange og forskelligartede opgaver til emnet.

Samlet set virker bogen inspirerende og i stand til at fange eleverne. Opgaverne appellerer til, at eleverne kommer på banen gennem forskellige diskussions- og holdningsspørgsmål, som interesserer dem, og der er rig mulighed for at udvide sportstemaet via listen over supplerende materiale bagerst i bogen.

RELIGION

Titel: Søren Kierkegaard: Frygt og bæven

Forfatter: Carl Frederik Wiwe (udvalg, indledning og kommentarer)

Forlag: Systime

Pris: 110 kroner, 67 sider

Vurdering og anmeldelse: Hans Jørgen B. Thomsen

Et pletsud!

Kierkegaard er vanskelig at læse for moderne læsere. Det kræver noget, indrømmer udgiveren blankt, både hvad angår Kierkegaards teologiske og filosofiske tankeunivers og dets sproglige form. Men når man først har fået ”knækket koden”, er det en oplevelse, således også med dette udvalg fra Frygt og bæven (1843).

Jeg kan næppe forestille mig større pædagogisk omhu ved en udgivelse end den foreliggende. Der er simpelthen tænkt på alt.

Udvalget giver en enkel, fin og repræsentativ linje af værket tankeindhold. I tekstgengivelsen er der anvendt moderne retskrivning, og med 221 noter til Kierkegaards sproglige finurligheder, begreber og navne tager udgiveren læseren i hånden gennem teksten.

Man er også i gode hænder med de introducerende afsnit til Kierkegaards typiske indirekte meddelelsesform, hans stadieteori (benævnes sådan for overskuelighedens skyld, Kierkegaard har faktisk ingen teori herom), menneskesyn og Kierkegaards opgør med Hegels filosofi.

I Frygt og bæven modstilles den græske konge Agamemnon og patriarken Abraham. Agamemnon er den tragiske helt, da han skal ofre sin datter Ifigenia. Abraham er troens ridder, da han står for at skulle ofre sin søn Isak. Det tragiske tema perspektiveres med tekster af Aristoteles og Johannes Sløk (det tragiske i Shakespeares dramaer). Endelig har udgiveren også medtaget teksterne til Abrahamfiguren fra Bibelen og Koranen.

Og således rustet vil jeg ønske læseren god fornøjelse!

2013 bliver et Kierkegaards år, hvor der på undervisningsplan vil blive taget mange initiativer til Kierkegaards forfatterskab. Denne udgivelse, der er beregnet til fagets B-niveau, vil kunne bruges i samspil med fagene oldtidskundskab, dansk og engelsk.

SAMFUNDSFAG

Titel: Den store omstilling – fra systemkrise til grøn økonomi

Forfatter: Jørgen Steen Nielsen

Forlag: Informations Forlag

Pris: 224 sider, 249 kroner

Vurdering og anmeldelse: Benny Jacobsen

Kort før lukketid

Debatbøger skal helst udkomme på et tidspunkt, når debatten er aktuel! Og Den store omstilling kommer på rette tidspunkt, må man sige. Forfatteren, journalist ved Dagbladet Information Jørgen Steen Nielsen, har tre mål med sin bog: For det første at dokumentere den fundamentale systemkrise, vi står over for. For det andet at argumentere for behovet for epokegørende ændringer af økonomien væk fra væksttanken og for det tredje at beskrive nødvendige skridt i retning mod det bæredygtige samfund.

Systemkrisen viser sig derved, at fire kriser er filtret ind i hinanden: Finanskrisen, energikrisen, fødevarekrisen og klimakrisen. ”Den globale økonomi har nået en størrelse, hvor den globale og lokale miljø undergraves på bekostning af menneskers levevilkår og overlevelsesmuligheder. Og omvendt: Miljøforringelsen, klimaforandringerne og udtømmningen af energi- og råstofreserverne undergraver selve evnen til økonomisk vækst”, skriver forfatteren.

Det mest bemærkelsesværdige i bogen er opgøret med grøn vækst. Påstanden om, at grønne investeringer er vejen til øget vækst, piler Jørgen Steen Nielsen fra hinanden. Han bruger blandt andet computerforbruget som eksempel. Antallet af computere er fordoblet de sidste 10 år, og selv om maskinerne er blevet mærkbart mere energibesparende, så er computerparkens elforbrug blevet fordoblet over de seneste 10 år.

Vi skal snarest arbejde hen mod en ligevægtsøkonomi – et niveau, hvor naturkapitalen bevares intakt – samtidig med at menneskers trivsel tilgodeses.

Det er alt sammen meget idealistisk, men forfatteren finder mange tegn i tiden på en spirende bevidsthed om nødvendigheden af en ligevægtsøkonomi. Bogen er godt skrevet, med masser af brugbare eksempler.

OLDTIDSKUNDSKAB

Titel: Aristoteles gennem tiderne

Forfattere: David Bloch, Michael Stenskjær Christensen, Sten Ebbesen, Jakob Leth Fink, Heine Hansen, Ana Maria Mora-Márquez

Forlag: Klassikerforeningens kildehæfter

Pris: 60 kroner, 156 sider

Vurdering og anmeldelse: Sebastian Andersen

Man bør studere sine forgængere og fra dem tage alt brugbart

Jeg formoder, de fleste oldtidskundskabslærere har hørt sig selv svare en elev med ordene allerede Aristoteles ... Hvorfor det forholder sig sådan, bliver tydeligt i den nye bog om Aristoteles fra Klassikerforeningen. Bogen er en fornøjelse at læse. Den er skrevet med stort sprogligt overskud og giver en fremragende introduktion til Aristoteles og hans virkningshistorie. Efter en kort indledning, der skitserer forfatternes bevæggrunde for at skrive bogen, følger tre kapitler: et om Aristoteles selv og hans filosofi, et om den aristoteliske tradition og et om nutidig aristotelesforskning. Kapitlet om Aristoteles giver en glimrende indføring i manden og hans filosofi, både den teoretiske (fysik, matematik, metafysik), den praktiske (etik og politik) samt den produktive (poetik og retorik). En styrke ved dette kapitel er, at forfatterne gør en dyd ud af at vise sammenhængen i Aristoteles' tanke og ikke mindst fremgangsmåde, hvilket gør det muligt at vise den aristoteliske fremgangsmåde fra et hvilket som helst af hans værker og derfra glide over i en diskussion af den aristoteliske tradition, der til fulde er belyst i bogens andet kapitel. Aristotelismens betydning for vores hverdag bliver endvidere synliggjort i bogens tillæg om aristotelismen i vores sprog. Der er nu nærmest ingen undskyldning for ikke at undervise i Aristoteles. Som forfatterne skriver i deres forord, mangler der tilgængelige og anvendelige oversættelser af Aristoteles' værker. Desværre kan denne fremragende bog ikke rode bod på det desideratum.

OLDTIDSKUNDSKAB

Titel: Breve fra Seneca

Forfattere: Hans Gregersen & Kell C. Madsen

Forlag: Klassikerforeningens kildehæfter

Pris: 60 kroner, 93 sider

Vurdering og anmeldelse: Sebastian Andersen

Det lykkelige liv beror jo på, at man har nået den fuldkomne visdom ...

Den stoiske filosof Seneca hører til blandt de antikke filosoffer, der har formået at påvirke eftertiden. I dette udvalg har oversætterne, Hans Gregersen og Kell C. Madsen valgt at fokusere på det aspekt, som efter Villy Sørensen's Seneca – Humanisten ved Neros hof nok har været den mest kendte nemlig humanitas. Dette har de gjort på en måde, der er beundringsværdig. De har tilstræbt at oversætte Seneca til et moderne dansk, der ikke skulle volde problemer at læse, og de har i videst muligt omfang søgt at betegne kerneord på samme måde hele værket igennem. Lad det være sagt med det samme, denne ikke uproblematisk intention lykkedes for oversætterne. Efter forordet følger en indledning, der placerer Seneca i samtiden, gør rede for det filosofiske brev som genre og giver en oversigt over Senecas virkningshistorie. Dernæst følger en oversættelse af 31 af Senecas breve, forslag til viderelæsning, noter om anvendelsen og til sidst et tematisk register over brevene. Det tematiske register gør, at det er let og overskueligt at finde frem til netop det (de) brev(e), der er relevante, for netop det forløb, man planlægger. Noter til anvendelser giver forslag til, hvordan Seneca kan indgå i en bred vifte af gymnasieskolens fag, og er dermed med til at åbne op for forfatteren og hans breve. Oversættelsen lever til fulde op til oversætternes ambitioner om at formidle Seneca på et tilgængeligt dansk. Senecas ikke helt simple stil bliver forbilligt løst op og fordansket. Der er med andre ikke nogen god undskyldning for ikke at inddrage Seneca i et forløb, for eksempel moralfilosofi eller menneskerettigheder.

EPOS

Lene Andersen

OLDTIDSKUNDSKAB

Titel: Epos

Forfatter: Lene Andersen

Forlag: Klassikerforeningens kildehæfter

Pris: 50 kroner, 116 sider

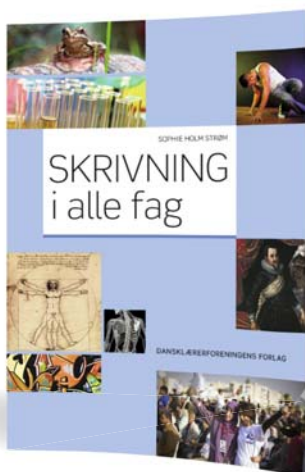
Vurdering og anmeldelse: Sebastian Andersen

Iliaden og Odysseen har været hørt, læst og elsket fra oldtiden til nutiden

Det antikke epos har været og er kilde til stadig inspiration. Det være sig genre-mæssigt såvel som indholdsmæssigt. I Lene Andersen's (LA) seneste bog fokuseres der på det antikke epos og traditionens forløb. Som løsning på dette herkuliske projekt har LA opdelt bogen i ni kapitler. Efter et kapitel med generelle overvejelser over genren ledes læseren gennem en rejse bestående af Homer, det homeriske spørgsmål, de kykliske digte, hellenismens epik, Apollonios Rhodios, tidligt romersk epos, Vergil for at slutte med eposet efter Vergil. De fire store og centrale digte Iliaden, Odysseen, Argonautika og Aeneiden gennemgås på en måde, så det er muligt at se strukturelle såvel som tematiske paralleller mellem de enkelte værker. Desuden er de suppleret med et referat af de enkelte sange. I Argonautikas og Aeneidens tilfælde er referatet så detaljeret, at det dækker grupper af vers. De kykliske digte, det hellenistiske og tidlige romerske epos bliver nævnt og refereret i det omfang, vi kender til dem. Ovids Metamorfoser får en lidt grundigere gennemgang, der gør det muligt at sætte den i kontekst med de andre digte. Det senantikke epos samt den efterantikke epos-tradition bliver summarisk ridset op. Det er lykkedes LA på den ene side at lave en solid oversigt over det antikke epos som genre og på den anden side at være så detaljeret, at læseren kan danne sig et klart billede af de definerende karakteristika. Bogen er således en solid og kompetent indføring i det antikke epos, som kan være en hjælpende hånd og inspirationskilde til undervisningsforløb med eposet i centrum.

DANSK

Titel: Skrivning i alle fag

Forfatter: Sophie Holm Strøm

Forlag: Dansk Lærereforeningens Forlag

Pris: 160 eksklusive moms, 96 sider

Vurdering og anmeldelse: Niels Martinov

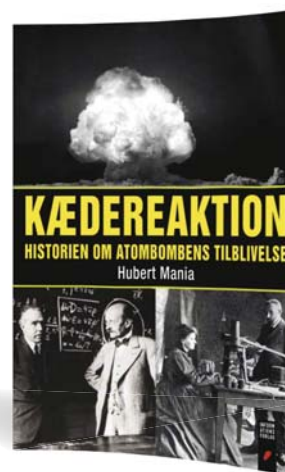

Skrivefærdigheder i alle fag ønskes. Tekst haves

Hvordan er det gået med at implementere reformens instruks om, at ansvaret for udviklingen af elevernes skrivefærdigheder påhviler ALLE fag? Jah, joh. Opgaven er nu heller ikke helt nem, da fagene ikke overraskende har koncentreret sig om at indøve de færdigheder, der har givet mening i DERES særlige univers. Det siger næsten sig selv, at den nye praksis kræver et overblik over de skrivemåder, der gør sig gældende i et gymnasialt forløb. Det overblik skaber Sophie Holm Strøm i den netop udgivne bog *Skrivning i alle fag*.

I forlængelse af det materiale, et par norske forskere har udviklet, gennemgår hun i sin bog fem skrivemåder: At skrive for at informere, at skrive for at udvikle og strukturere, at skrive for at fortælle, at skrive for at argumentere og at skrive for at reflektere. Der er et bestemt mål med hver af disse skrivemåder. Og noget bestemt, eleverne skal lære. Via de grundige og illustrative gennemgange af de fem skrivemåder kombineret med en lang række elevopgaver og relevante bilag bliver der skabt de bedste mulige forudsætninger for en tværfaglig skrivepraksis. Til skriveopgaverne hører der desuden brugbare vurderingsskemaer.

De nævnte skrivemåder overskrider faggrænserne. Det dokumenterer bogen. At nogle af dem er mest oplagte i ganske bestemte fag, er på den anden side indlysende. Trods alt: Med denne udgivelse er der skabt gode rammer for et konstruktivt samarbejde om at udvikle de skriftlige færdigheder til gavn for elever og kursister.

HISTORIE

Titel: Kædereaktion. Historien om atombombens tilblivelse

Forfatter: Hubert Mania

Forlag: Informations Forlag (2012)

Pris: 299 kroner, 332 sider, indbundet

Vurdering og anmeldelse: Børge Riis Larsen

Atombombens historie

Opdagelsen af grundstoffet uran tilskrives sædvanligvis den tyske apoteker Martin Heinrich Klaproth (1743-1817). Han fremstillede i 1789 et sort metallignende pulver, som han troede var et grundstof. Det blev opkaldt efter planeten Uranus, som var opdaget otte år tidligere. Men faktisk påviste den franske kemiker Eugène Péligot (1811-90) i 1841, at Klaproths sorte stof var et oxid af uran, og det lykkedes ham som den første at fremstille det rene grundstof.

Bogen starter med Klaproth, og vi læser herefter blandt mange andre om ægteparret Curie, Niels Bohr, Albert Einstein, Enrico Fermi, Otto Frisch, Werner Heisenberg, Lise Meitner, Robert Oppenheimer, Leo Szilard og Edward Teller. Vi kommer blandt meget andet omkring kernespløtning, kædereaktioner og våbenkapløbet. Fremstillingen slutter den 16. juli 1945, da den første atombombe blev prøvesprængt i Alamogordo-ørkenen i New Mexico, USA.

Der er et stort antal kildehenvisninger til originallitteratur – primært på tysk. Generelt har man undgået det kemiske og fysiske formelsprog, man normalt ville forvente i en fremstilling som denne – bortset fra relationen mellem energi og masse.

Ud over kildehenvisningerne er der i bogens slutning en række links til internettet og et personregister. Anmelderen har i dette bemærket, at James Chadwick, som opdagede neutronen i 1932, og som optræder adskillige steder i bogen, heri glimrer ved sit fravær.

Bogen kan næppe bruges som lærebog i gymnasiet, men underviseren kan heri finde meget stof til at krydre sin undervisning med. Herudover bør man være opmærksom på den i forbindelse med SRP og AT.

Dansk

På forkant
med skøn-
litteraturen!

Både til pc
og tablets

" Jeg har altid forestillet
mig paradys som en
form for bibliotek "

Jørge Linn
Borges

Vær på forkant med skønlit-
teraturen – løbende opdate-
ringer i biblioteket med nye
litterære udgivelser

PÅ VEJ!

Det er almindeligt kendt, at mellemkrigstiden var ét stort festfyrværkeri af eksperimenter inden for alle genrer. Via ismer som futurisme, dadaisme, essetisme og de nye strømninger er der dog eksempelvis ikke længere noget ganske bestemt, hverken med hensyn til form eller indhold. Og oplysningen fortsatte i det helt ekstreme i de følgende modernistiske faser. Tendenserne, i opkogt eller original udgave, findes også i dagens danske digtning. Nu hedder det "hybriddigte".

Det er titlen på en udgivelse af Benedikte Rostbøll og Elisabeth Friis, der som antologi med korte introduktioner og tilhørende elevspørgsmål opsamler de seneste års danske lyrik. Bogen er delt ind i fem afsnit: Performative selvbiografier og hverdagsliv (for eksempel Lone Hørslev); Postkolonialisme og identitet (for eksempel Naja Marie Aidt); Systemer og sætninger (for eksempel Martin Larsen); Google-poesi og postproduktion (for eksempel Christian Yde Frostholt) samt Stemmer i den medialiserede virkelighed (for eksempel Lars Skinnhach). Der er nu ikke meget nyt under solen, eksperimenterne er set før, en del mere fængende og i hvert fald mere originale, men her er dog opskrifter på mindesuppe og grisetæer, sådan som de helt nøgternt og uden bearbejdelse præsenteres af Eva Tind Kristensen. Men what's the fuck, hvis digtene er gode (og det er de helt overvejende), og frem for alt: Det er jo en anden virkelighed, de beskriver sig med, nemlig senmodernismens identitetsforskydninger. For form eller ni afsnit eller et tema, der går igen og igen, er netop: Hvem pokker er jeg, og hvad i alverden laver jeg her? Ja, jeg har ikke svaret, men det har nogle af digtene ... Måske.

Derudover har sitet tre opslagsværker: Forfatterbiografier, Litteraturhistorisk opslagsværk og Litteraturens begreber.

Teater on demand – Teater når du vil

Det nye seeatre.com er i hele verden! I april kvalitet og seværdigt hjem i stuen. Den Mungo Park er blandt Grob er også tilgængelig man kan streame direkte. Alle teaterforestillinger, og efterfølgende instruktør. Vi

Der ligger allerede 15 spændende forestillinger klar på seeatre. I løbet af det kommende år bliver sortimentet af moderne og klassisk teater, børneteater samt stand-up og musikteater udvidet til 50 forestillinger.

Teater foregår her på ALDRIG er sågt, er seeatre abs på sitet kan man vise nåede at se, dem, ma eksisterede, fra både

Det er herligt at have mulighed for at se teaterforestillinger i god filmet kvalitet med eleverne. Det åbner absolut op for at inddrage mere og nutidig dramatik i den daglige undervisning.

Seeatre krydser grænserne og gør teater tilgængeligt for alle. Man må håbe, at sitet opleves som en appetitvækker for seerne. Teateroplevelser er bedst live og bør ses rundt i landet på de mange levende scener, som publikum!

Registrer dig på
minprofil.gyldendal.dk og
få gratis prøvelogin, når
betaversion er klar!

GYLDENDAL
- veje til viden

gyldendal-uddannelse.dk • tlf. 33 75 55 60

Erfaringer med udgivelse af Eværk

Margit Kiil Jørgensen, som er medforfatter af AP-bogen Carpe Diem, fortæller om sine erfaringer med oprettelse og udgivelse af bogen som Eværk i Lectio.

"Mine kollegaer havde flere gange spurgt, hvorfor vi ikke udgav Carpe Diem som Eværk. Efter at have været til en workshop afholdt af MaCom, kontaktede jeg Forlaget Modtryk for at høre deres holdning til en udgivelse af Carpe Diem digitalt, og det var helt i orden. Formålet med Carpe Diem som Eværk var, at jeg kunne bruge Eværket parallelt med den analoge bog, da vi ikke har helt papirløse klasser endnu.

Da jeg begyndte at lave Eværket, syntes jeg, at mulighederne i tekstitoren var begrænsede, da udviklingen stadig var - og er - i gang. Men med rigtig god hjælp fra Lectiosupport, fandt jeg hurtigt ud af at udnytte funktionerne bedst og selv være kreativ. Der var funktio-

ner som forstørrelse af billeder og indholdsfortegnelse i det færdige Eværk, som overraskede mig positivt.

Resultatet af Eværket blev rigtig fint og bedre, end jeg havde forventet. Der er selvfølgelig plads til forbedringer i forhold til funktionerne i tekstitoren, men jeg er godt tilfreds med mit Eværk. Det har været rigtig spændende at lave, og det åbner mange muligheder.

Efter udgivelsen sendte jeg mails ud til kollegaer og Lectioskoler for at gøre opmærksom på Carpe Diem, da det stadig er ret nyt for alle, at der findes Eværker i Lectio. Min skole købte straks Carpe Diem som Eværk, og derefter var det 'pæret'

at give lektier for og bruge det. Jeg synes, det sætter nogle tanker i gang og giver frihed i den daglige undervisning. Både i forhold til, hvordan den kan bruges i undervisningen, men også i forhold til, at eleverne har individuelle noter i hver deres Eværk, som de aktivt skal arbejde med, og det er en stor fordel. Mine elever har taget positivt imod det og er rigtig glade for Eværket.

Mange lærere ligger inde med godt undervisningsmateriale, som de har delt med hinanden internt på skolerne. Muligheden er nu åben for at komme ud med materialet, og det ville være genialt, hvis alt dette blev lavet som små Eværker. Det er attraktivt, og prisen er til at betale."

Opbygningen af Lectio

Grundmodul

- Skemaer
- Timeregnskab
- Lærertilbehør
- Bogdepot

Elevmodul

- Fravær
- Karakterer
- Spørgeskemaer
- Konsultationer

Studiemodul

- Dokumenter
- Beskeder
- Grupper
- Studieplan

Eksamensmodul

- Indberetninger
- Planlægning
- Skemavisning
- Beviser

Time-fagmodul

- Valgfagstilmelding
- Holdpakning
- Time-fagdeling
- Skemalægning

Se mere på: www.lectio.dk

Sorteret Magasinpost ID NR. 42056

Al henvendelse til Gymnasieskolernes Lærereforening, gymnasieskolen@gl.org, T: 33 29 09 00

Digital

Digitale nyheder fra L&R Uddannelse

Hvad er matematik? B i-bog

Grundbog, opgavebog, SR-kapitler, interaktive opgaver og projektoplæg.

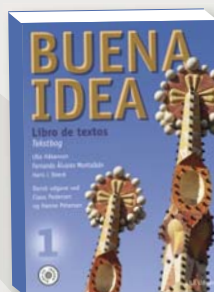
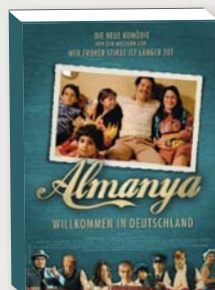

Kernestof MatC e-bog med film

Inklusiv 40 korte film med hjælp til central og vanskelig matematik.

Almanya

i-bog
Et filmklip er udgangspunkt for hvert kapitel.

Buena Idea
tekstbog
e-bog med lyd
Indeholder lydfiler til alle teksterne.

Buena Idea
arbejdsbog
e-bog med lyd
Indeholder lydfiler til alle lytteøvelserne.

Gente que cuenta
e-bog med film
Indeholder film med 8 autentiske interviews.

Gymportalen

Alle digitale udgivelser fra L&R Uddannelse ligger på Gymportalen. Her er i-bøger og e-bøger fra 6 forskellige forlag på én portal. Du og dine elever skal blot logge ind med én kode og dermed få adgang til dine digitale materialer. Med i-bøger fra Gymportalen kan underviseren bl.a. lægge eget materiale ind i elevernes i-bøger.

**GYM
PORTALEN**

Hold øje med invitationen til digital aften den 29. oktober!

L&R
Uddannelse

EGMONT